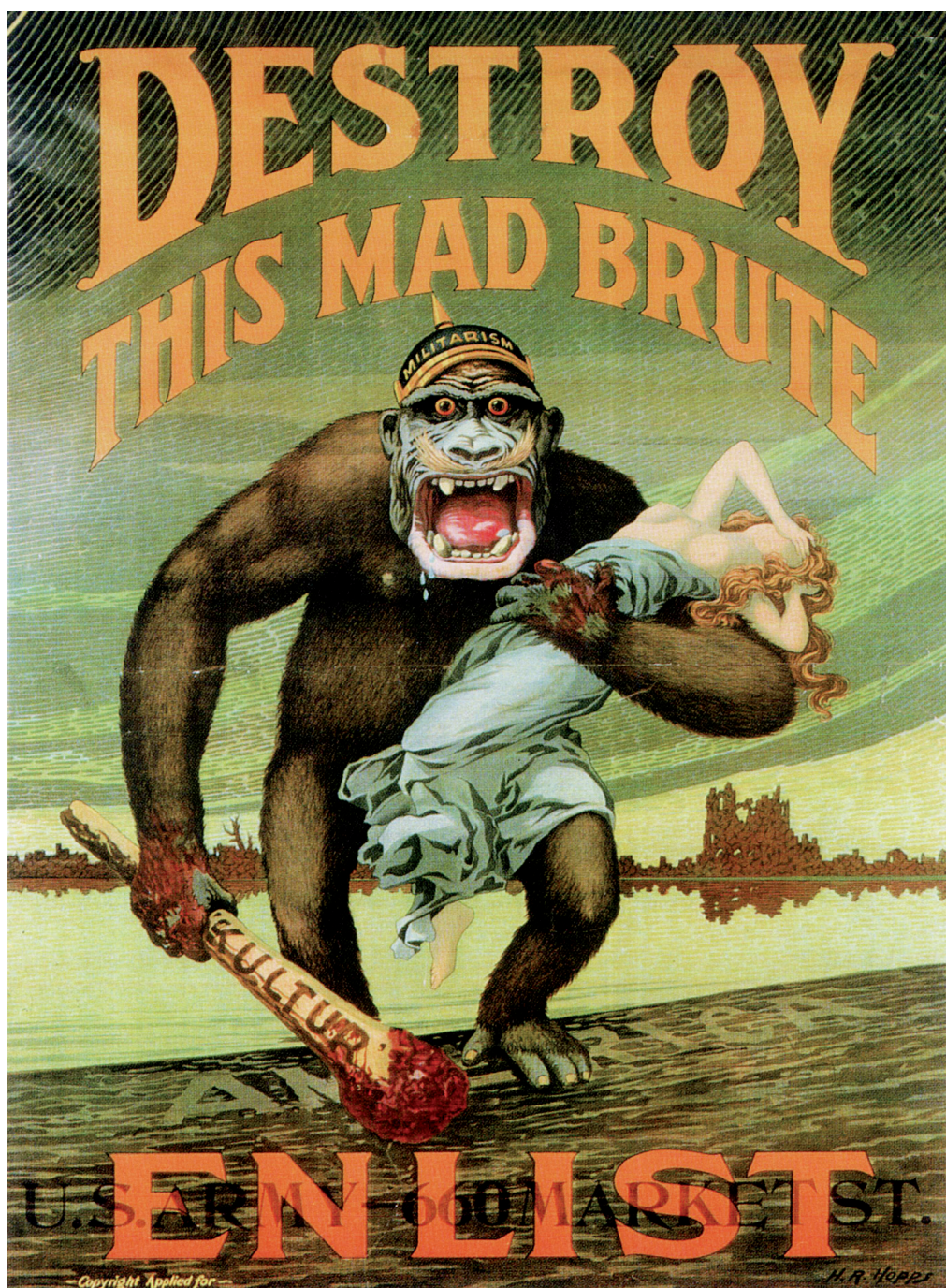

	EDITO	01	EEN IJZIG JAAR ?
	ACTUEEL	05	HET CEGESOMA EN DE HERDENKINGEN VAN DE EERSTE WERELDOORLOG
PUBLIEKSGESCHIEDENIS	11		HET CEGESOMA GAAT ELEKTRONISCH
	12		TENTOONSTELLING "BELGEN IN OORLOG": EEN TERUGBLIK
	14		DE JODENVERVOLGING: EEN WAAIER AAN PROJECTEN
	16		STUDIEDAGEN VOOR JONGE HISTORICI EN MAANDELIJKE CONFERENTIES
	18		LIMBURG EN DE BEIDE WERELDOORLOGEN
	20		ENQUÊTE "JEZUÏETEN TUSSEN 1945 EN 1965"
	21		BASTOGNE EN BERGEN: DE LAATSTE RECHTE LIJN
ACADEMISCHE ACTIVITEITEN	23		VOORTZETTING VAN HET EHRI-PROJECT OVER BRONNEN VAN DE HOLOCAUST
	25		ACADEMISCHE WORKSHOP OVER <i>DIGITAL HUMANITIES</i>
	26		<i>TRANSITIONAL JUSTICE</i> : NIEUWE RESULTATEN
	27		BRONNEN OVER HET DAGELIJKS LEVEN TIJDENS DE DUITSE BEZETTING
	28		HISTORISCHE REPRESENTATIE EN COLLECTIEVE IDENTITEITEN IN EUROPA
ONDERZOEK	29		DE MOORD OP JULIEN LAHAUT: STAND VAN ZAKEN
	31		VIJF JAAR ONDERZOEK OVER DE RELATIE TUSSEN JUSTITIE EN BEVOLKING
	37		BELGISCHE MAGISTRATEN IN 1914-1918
	40		EEN BALANS VAN HET PROJECT "VROUWEN IN DE KOLONIE"
	42		STAATSVORMING IN KOSOVO AAN DE HAND VAN <i>LIFE STORIES</i>
PUBLICATIES	44		HET BTNG: DE VERNIEUWING ZET ZICH DOOR
	47		JUSTITIE IN TIJDEN VAN OORLOG EN REVOLUTIE: EUROPA, 1795-1950
DOCUMENTATIE	48		WEBSITE <i>THE BELGIAN WAR PRESS</i>
	50		ARCHIEFAANWINSTEN: DE SOMBERE JAREN EN DE NAOORLOGSE PERIODE
	52		HET ARCHIEF VAN FRÉDÉRIC EICKHOFF
	53		MRAX-ARCHIEVEN OVERGEDRAGEN AAN HET CEGESOMA
	54		AFSCHEIDSBRIEVEN VAN BELGISCHE VERZETSLUI VERZAMELD
	56		BIBLIOTHEEK: DE KOUDE OORLOG EN ANDERE CONFLICTHAARDEN
	58		BEELD EN GELUID: FOTO'S EN AFFICHES OP HET VOORPLAN
VRIJWILLIGERS	60		EEN GEWAARDEERDE STEUN
VRIENDEN VAN HET CEGESOMA	63		EEN DIVERS AANBOD AAN ACTIVITEITEN

Het Berichtenblad is een uitgave van het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (CEGESOMA), Luchtvaartsquare 29, 1070 Brussel, tel 02/556.92.11, fax 02/556.92.00, cegesoma@cegesoma.be. **Redactie:** Bruno Benvindo, Hans Boers, Mélanie Bost, Alain Colignon, Anne Cornet, Emmanuel Gerard, Florence Gillet, Chantal Kesteloot, Pascaline le Polain, Dirk Luyten, Fabrice Maerten (hoofdredacteur), Dirk Martin, Laurence Petrone, Isabelle Ponteville, Mathieu Roeges, Arlinda Rustemi, Sophie Soukias, Karel Strobbe (assistent hoofdredacteur), Gerlinda Swillen, Veerle Vanden Daelen, Rudi Van Doorslaer, Nico Wouters, Jan Julia Zurné. **Ontwerp:** Christophe Lisart. **Lay-out:** Anne Bernard. **Verantwoordelijke uitgever:** Rudi Van Doorslaer, Luchtvaartsquare 29, 1070 Brussel. © CEGESOMA

Cover: Een Amerikaanse propaganda-affiche uit de Eerste Wereldoorlog die de burgers oproept zich te laten inlijven door het leger, om de Germaanse 'gorilla' te gaan verslaan. (CEGESOMA, collectie Mary Deloz, nr. 56737)

EEN IJZIG JAAR?

Het is niet voor het eerst dat ik het begin van een edito voor het *Berichtenblad* met enige aarzeling aanvat. Er wordt namelijk van mij verwacht dat ik de gezondheidstoestand van de instelling beschrijf. Dat ik met andere woorden een antwoord geef op de vraag: gaat het nu goed of slecht met het CEGESOMA? In alle eerlijkheid, het gaat niet echt goed, maar het gaat beslist ook niet slecht. Laat mij met de *'dark side'* van start gaan.

De *'dark side'*

Aan de statutaire toestand van het CEGESOMA is er in de voorbije periode niets veranderd. Dat staat vanzelfsprekend niet los van de Bestuursovereenkomst die in 2012 tussen de minister (later vervangen door een staatssecretaris) voor Wetenschapsbeleid en de voorzitter van Belspo werd afgesloten. De daarin voorziene 'big bang' met de hergroepering van de Federale Wetenschappelijke Instellingen in vier Polen, zou eventueel ook een oplossing voor het CEGESOMA kunnen mogelijk maken. Maar bij het schrijven van deze regels is er op regeringsniveau nog niets beslist. In ieder geval moet een inhoudelijke discussie over de samenwerking (fusie?) tussen de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief en het CEGESOMA (en eventueel de Cinematek) nog beginnen. Het is trouwens merkwaardig dat de besparingslogica in deze context allesoverheersend is, terwijl ik er van zou uitgaan dat hier in de eerste plaats

een inhoudelijk project moet worden geformuleerd.

Zonder hieromtrent in detail te willen treden, toch nog deze overweging. Voor een wetenschappelijk onderzoeksinstituut annex documentatiecentrum en instituut voor publieksgeschiedenis als het CEGESOMA, vormen

Bibliotheek en Archief slechts onderdelen van haar werk-omgeving. Essentieel zijn en blijven de samenwerkingsverbanden met de universiteiten en onderzoekscentra in binnen- en

buitenland. Als deze hervorming er toe zou leiden dat deze netwerken worden verzwakt, omwille van institutioneel-politieke motieven, is dat geen positieve ontwikkeling.

Een tweede luik van de *'dark side'* situeert zich, zou het u verwonderen, op het financiële vlak. De dotatie voor 2012 bleef nog ongewijzigd, wat in het licht van de natuurlijke stijging van de loonmassa uiteraard een reële daling inhield. Maar in 2013 werd ook het CEGESOMA, net als de andere FWI en bij uitbreiding alle federale overheidsdiensten, getroffen door besparingen. Voor onze instelling ging het om een vermindering van de dotatie met 6% op het lopende budget. Dat verplichtte ons tot drastische besparingen op de werkingskosten

(documentatie, verplaatsingen, klimaat-regeling depot Belgradostraat, enz.).

Ik wijs er daarenboven op dat deze besparingen niet enkel invloed hebben op de werking van het CEGESOMA en de andere Federale Wetenschappelijke Instellingen. Er zijn ook indirecte gevolgen: voor de wetenschappelijke en culturele sector, maar ook voor de onderhoudsbedrijven, de toeleveranciers, reisagenten, hotelsector, enz. Deze besparingen zetten met andere woorden een neergaande spiraal in gang die niet enkel negatieve gevolgen zal hebben voor de wetenschappelijke instellingen, maar voor de ganse maatschappij.

De boodschap die wij, meestal in de wandelgangen, bij dit alles krijgen is: wees creatief, zit samen met de collega's en voer structurele besparingen door. Want het vooruitzicht voor 2014 is allesbehalve rooskleurig. De 'bevrozing' (lees: vermindering) van de dotatie zal ook dan nog doorlopen en pas in 2015 wordt een kentering verwacht. Maar hieromtrent keuzes maken ligt bijzonder moeilijk, want op (te) veel vragen is er nog geen begin van antwoord. Welke taken wensen de federale instellingen nog tot de hunne te rekenen in een globale Belgische context? Wat is de institutionele toekomst van de wetenschappelijke instellingen op federaal niveau? Op welke termijn moet er worden gedacht? Hoe te komen tot de noodzakelijke intensere samenwerking op Europees/internationaal niveau? En vooral, waar zijn de inhoudelijke reflecties over dit alles? Mij lijkt dit een materie te zijn die een globale aanpak verdient, die niet noodzakelijk voor alle onderdelen van de wetenschappelijke 'restbevoegdheden' op het federale niveau dezelfde hoeft te zijn, en best gedragen wordt door een breed democratisch debat.

De 'bright side'

Let's move to the bright side. Toen in 1997 werd beslist het Studiecentrum WO II om te dopen tot SOMA/CEGES, werd gekozen voor het verbreden van het werkveld van de instelling. Vijftien jaar later kunnen we stellen dat deze intentie, ondanks de vele hindernissen, voor een belangrijk deel is waargemaakt. Vandaag is het CEGESOMA een Belgisch expertisecentrum voor 20ste-eeuwse oorlogs- en conflictgeschiedenis. Naast de Tweede Wereldoorlog wordt reeds vele jaren onderzoek verricht over de koloniale problematiek, maar ook over de Koude Oorlog. Het voorbije jaar kwam, dankzij de nakende herdenkingsperiode, de Eerste Wereldoorlog prominenter op de voorgrond. In dit *Berichtenblad* wordt uitgebreid verslag gedaan over de brede waaier aan WO I-projecten op diverse niveaus: onderzoek, documentatie, congressen en vooral publieksgeschiedenis. Onze instelling is gangmaker van of medewerker aan diverse tentoonstellingen, creëert websites, coördineert een *Historikerdialoog* tussen Duitse en Belgische historici, belegt een internationaal academisch congres onder de patronage van de Belgische premier en alle ministers-presidenten die België rijk is, is betrokken bij vele vernieuwende onderzoeksprojecten met alle universitaire vakgroepen die in dit veld actief zijn en publiceert in samenwerking met een Britse uitgever in 2014 een *Oorlogskrant* die wekelijks op meerdere tienduizenden exemplaren in de kiosk zal terug te vinden zijn.

Dit is bij wijze van spreken het prototype van hoe de toekomst van het CEGESOMA er idealiter uitziet. Onderzoek, documentatie en publieksgeschiedenis vormen daarin

onafscheidelijke complementaire activiteitsdomeinen. De instelling heeft in haar wetenschapsveld van de contemporaine conflictgeschiedenis heel wat expertise opgebouwd. Ze heeft daarbij ook altijd gestreefd naar excellentie en een kwalitatief hoogstaande output. Door haar decennialange samenwerking met de universitaire vakgroepen is zij er het voorbije jaar in geslaagd zes projecten in te dienen voor het nieuwe federale kaderprogramma voor onderzoek, Brain (*Belgian Research Action through Interdisciplinary Networks*). Drie van deze projecten werden ook geselecteerd voor 2012 en 2013 (dit is nog vers van de pers, we komen er in het volgende *Berichtenblad* uitvoerig op terug), waarmee het CEGESOMA meteen het best scoort van alle Federale Wetenschappelijke Instellingen. Met haar kritisch-wetenschappelijke aanpak en haar jaloers bewaakte autonomie wil de instelling haar wetenschappelijke en maatschappelijke rol in België blijven spelen. Hoe belangrijk die kritisch-wetenschappelijke geest en die autonomie wel zijn, blijkt eens te meer uit het lopende onderzoek naar de moord op Julien Lahaut. Het is naar mijn mening van belang voor onze democratie dat het CEGESOMA ook in de toekomst deze taak verder op zich kan nemen en dat zal bij de voorstelling van de resultaten van dit onderzoek zonder twijfel worden bevestigd.

Naar een Europese onderzoeksruimte

Maar het CEGESOMA wil zich voor dit alles niet terugtrekken op een eiland, noch in een ivoren toren. Samenwerken op alle mogelijke terreinen in nationale en internationale/Europese netwerken is de boodschap. De instelling is in vele

opzichten de ontmoetingsplaats van de Belgische vakgroepen en is uitgever van het BTNG/JBH. Maar eerder vandaag dan morgen moet men zich de vraag durven stellen of de creatie van een echte Europese ruimte in het onderzoeksveld van de contemporaine conflictgeschiedenis zich niet opdringt.

Met een Europese onderzoeksruimte bedoel ik niet enkel samenwerking over de grenzen heen, maar wel degelijk een supranationaal Europees instituut, dat naast een Europees museum transnationaal onderzoek verricht naar de recente geschiedenis van het Europees continent, in Oost, Zuid en West. Een instituut dat als opdracht heeft om de Europese sleutelevenementen uit het recente verleden die de Europese identiteit vandaag vormgeven – zoals oorlogen, genocides, kolonisaties, geweld, nationalisme, maar ook eenmaking en sociaaleconomische ontwikkeling(en) – doorheen een nieuwe globale invalshoek te bestuderen. Onderzoek alleen is in deze wellicht niet voldoende. Ook Europa heeft dringend behoefte aan meer communicatie met zijn burgers over zijn bezwaard verleden. Europese publieksgeschiedenis dus. Dit kan een meer dan substantiële bijdrage leveren aan de bewustwording van een Europese identiteit, geworteld in de drama's van de 20ste eeuw en in de wijze waarop het zich aan die drama's heeft ontworsteld.

Nog een laatste punt wil ik hier niet onvermeld laten, en dat is de naamsverandering van de afkorting van het SOMA/CEGES in CEGESOMA. Zo heeft de instelling vandaag één naam in alle talen, op het model van onze voogdijadministratie Belspo, de POD Wetenschapsbeleid. Diezelfde afkorting

werd reeds langer gebruikt in het e-mailadres en voor de website. Hiermee is de spraakverwarring dus ten einde en weet men ook in Europa hoe de instelling heet. Het belang daarvan zal u in het licht van het voorgaande niet ontgaan.

Rudi Van Doorslaer
Directeur
5 september 2013

HET CEGESOMA EN DE HERDENKINGEN VAN DE EERSTE WERELDOORLOG

We kunnen er nu al niet meer naast kijken: de herdenkingen van WO I kondigen zich met veel tromgeroffel, klaoengeschal en media-aandacht aan. In het federale België zetten alle bestuursniveaus zich schrap om er de nodige luister aan te geven. Overal zijn structuren in het leven geroepen om de herdenkingen te omkaderen. Tal van projecten staan in de steigers. Kortom: de Eerste Wereldoorlog zal alomtegenwoordig zijn. Voor het CEGESOMA bieden zich op academisch vlak kansen aan en komt het erop aan om ook op publiekshistorisch vlak mee op de kar te springen. Het Centrum is betrokken bij enkele zeer diverse initiatieven.

Ambitieuze academische en publieksprojecten

Bij het ter perse gaan zijn uiteraard nog niet alle beslissingen genomen. Zo heeft het CEGESOMA bij het federaal Wetenschapsbeleid enkele project-aanvragen ingediend, waarover de jury pas in de loop van het najaar beslist.

Het CEGESOMA is betrokken bij meerdere zogenaamde **Brain-projecten** (*Belgian Research Action trough Interdisciplinary Networks*), het nieuwe type van onderzoeksprojecten dat in 2012 door het federaal Wetenschapsbeleid werd gelanceerd. Het gaat telkens om grootschalige projecten die toelaten

meerdere onderzoekers tegelijk aan te werven en die de samenwerking willen stimuleren tussen de federale wetenschappelijke instellingen, de universiteiten en andere federale overheidsdiensten. Een van de centrale doelstellingen is het beter gebruiken en valoriseren van het erfgoed en de bronnen van de federale wetenschappelijke instellingen.

De Eerste Wereldoorlog is één van de thema's die reeds in 2012 op tafel lagen. Het CEGESOMA is, respectievelijk als coördinator en als partner, betrokken bij twee goedgekeurde WO I-projecten. In één klap kunnen daardoor in de nabije toekomst acht onderzoekers worden aangeworven.

Het CEGESOMA is coördinator van het project **'The Great War from Below'**, dat de sociale geschiedenis binnen de WO I-historiografie wil herwaarderen. Het project richt zich op enkele specifieke maatschappelijke groepen die door de oorlog in het leven werden geroepen, zoals **oud-strijders, dwangarbeiders, oorlogswezen en -weduwen, collaborateurs en verzetsmensen**. Het onderzoek focust op de ervaringen van deze groepen tijdens het conflict en de impact van de oorlog op hun leven. Deze problematiek wordt benaderd via onderzoeksmethodes uit de sociale wetenschappen, zoals de levenslopanalyse (sociale demografie) en de prosopografie. Ook de naoorlogse activiteiten van deze groepen zullen worden geanalyseerd. Hoe hebben ze

26 augustus 1914. Duitse cavalerie rijdt door een Brusselse straat. (Imperial War Museum, Q 53213)

zich na de oorlog gepositioneerd in een snel veranderende samenleving? Welke eisen hebben ze naar voor gebracht, hoe hebben ze zich georganiseerd en welke acties ondernamen ze als sociale groep? Door scherp te stellen op de ervaringen van gewone mensen wil dit onderzoeksproject een kritische aanvulling zijn ten opzichte van het klassieke schema dat de Eerste Wereldoorlog beschouwt als een radicale en absolute breuk. Vier onderzoekers zullen dit onderzoeksproject tot een goed einde proberen te brengen. Coördinator binnen het CEGESOMA is **Nico Wouters**, de partners zijn het Algemeen Rijksarchief (**Michaël Amara**), de universiteit van Namen (**Axel Tixhon**), de Universiteit Gent (**Antoon Vrints**) en de KU Leuven (**Koenraad Matthys**).

Het CEGESOMA is ook betrokken bij het *Brain*-project '**Recognition and resentment: experiences and memories of the Great War in Belgium**'. Hierbij wordt een totaal andere invalshoek gehanteerd, namelijk de herinnering aan de oorlogservaringen. Het project telt vier grote deelonderzoeken. Het eerste richt zich op de manier waarop soldaten en veteranen omgingen met gevoelens van vernedering, tijdens en na de oorlog. De tweede onderzoekslijn, die door het CEGESOMA

wordt opgevolgd, staat stil bij de diverse betekenissen van oorlogsmonumenten in Brussel, Antwerpen en Luik. Het derde deelonderzoek analyseert de verwerking van oorlogservaringen in de literatuur en het vierde handelt over de representatie van de Eerste Wereldoorlog, bijvoorbeeld in musea, en zijn impact op het collectieve geheugen. Ook voor dit *Brain*-project zullen vier onderzoekers worden aangeworven. De partners binnen dit door de UCL (**Laurence Van Ypersele**, **Olivier Luminet** en **Valérie Rosoux**) gecoördineerde project zijn het CEGESOMA (**Chantal Kesteloot**), de Universiteit Gent (**Antoon Vrints**), de ULB (**Olivier Klein**, **Ariane Bazan** en **Laurent Licata**) en de KU Leuven (**Elke Brems** en **Reine Meylaerts**).

Het grote aantal onderzoekers dat wordt aangeworven in het kader van deze twee projecten, laat toe om een ware onderzoeksploeg rond WO I uit te bouwen. Voor het CEGESOMA gaat het om een belangrijke stap in de uitbreiding van zijn wetenschappelijke expertise over de Eerste Wereldoorlog.

Een ander **academisch** project zijn de zogenaamde **Historikerdialogen**. In deze door de Duitse ambassadeur in België geïnitieerde publieke debatten, wordt telkens een **Belgische WOI-historicus** tegenover een **Duitse historicus** geplaatst. Dergelijke dialogen worden reeds en zullen nog door verschillende Belgische universiteiten worden georganiseerd. Aan het CEGESOMA werd gevraagd om de centrale coördinatie op zich te nemen. Om die taak naar behoren te kunnen vervullen en de nodige financiële middelen te verzamelen, hebben we verschillende

subsidiedossiers ingediend. Net voor het verschijnen van dit *Berichtenblad*, is onze coördinatieopdracht wat concreter geworden, zoals u kunt lezen op onze website en in onze tweede elektronische *Newsletter*.

Een Britse uitgever wil, naar aanleiding van de honderdste verjaardag van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, het project 'Oorlogskranten' uit 1993-1995, dat veel succes kende in Vlaanderen, overdoen. Geïnteresseerden konden toen elke week een aantal facsimile kranten uit de Tweede Wereldoorlog verzamelen. Bedoeling is om vanaf 2014 hetzelfde te doen met **Belgische kranten uit 1914-1918**. Een team van specialisten zal achtergrondinformatie aanleveren bij de in de krant vermelde gebeurtenissen en bij de kranten zelf. Het CEGESOMA werd gevraagd om een vooronderzoek uit te voeren naar de beschikbare bronnen en mee na te denken over het concept.

Het gaat om verschillende types kranten. De grote dagbladen in bezet België werden door de Duitse bezettingsoverheid gecensureerd. Daarnaast verschenen er al snel clandestiene blaadjes. Ook de Belgen die gevlucht waren naar de buurlanden richtten daar nieuwe kranten op. En ten slotte was er de loopgravenpers: kleinschalige publicaties met informatie over het thuisfront, geschreven voor de soldaten aan het IJzerfront.

Net voor het ter perse gaan van dit *Mededelingenblad* kwam er een samenwerkingsakkoord tot stand om dit project concreet uit te werken. Vanaf 1 oktober 2013 is **Hans Boers** de spil van een gloednieuwe en een wel heel bijzondere redactie!

Fotoboeken, een website en een tentoonstelling

Andere projecten zitten al in een meer gevorderd stadium. Eén daarvan is de samenwerking met de vzw **VisitBrussels**, met het oog op de creatie van een historische en didactische **website**. De website wordt opgebouwd rond allerlei thema's die verband houden met het **dagelijks leven in het bezette Brussel**. Aan de hand van plaatsen, bekende en minder bekende personen zal worden ingezoomd op de oorlogservaringen van gewone mannen en vrouwen. Uiteraard zal de website rijkelijk worden voorzien van beeldmateriaal (postkaarten, foto's, tekeningen...) en zal de inhoud voortdurend evolueren. Een nieuwsbrief voert de geïnteresseerde mee tot in november 1918, de periode van de 'Soldatenrat' en de terugkeer van Adolphe Max, de populaire Brusselse burgemeester die in september 1914 was aangehouden. De lancering van de website, waaraan **Bruno Benvindo** volop werkt, is voorzien voor **begin 2014**.

Onze instelling wil ook een vervolg breien aan het publicatieproject 'Steden in oorlog', dat van start ging in 2009. Ditmaal zullen de boeken uiteraard handelen over steden tijdens de Eerste Wereldoorlog. Gemakkelijk wordt dit zeker niet. Ook al bestond het medium

fotografie al een tijd in 1914-1918, de zoektocht naar geschikte bronnen is minder evident dan voor de periode 1940-1945. Niet alleen was de verspreiding van fototoestellen onder particulieren veel beperkter, ook de tand des tijds heeft

Hoofding van het Antwerpse sluitblad *De Vrije Stem*, nr. 1, 1915. (CEGESOMA, collectie *The Belgian War Press*)

zijn vernietigingswerk verricht. Ontelbare fotonegatieven zijn reeds verloren gegaan. Toch koesteren we de hoop dat we nog mooie ontdekkingen zullen doen. Laat dit meteen ook een warme oproep zijn aan iedereen die nog negatieven over deze periode in zijn of haar bezit heeft.

Drie boeken worden in het vooruitzicht gesteld. In het eerste staat **Brussel** centraal. Als hoofdstad werd Brussel gekenmerkt door een sterke Duitse aanwezigheid. **Antwerpen** en **Luik** zijn de twee andere blikvangers. Die keuze laat zich gemakkelijk verklaren. Antwerpen kende als grootste havenstad al vóór de oorlog een belangrijke Duitse aanwezigheid. Tijdens de oorlog was het ook voor de activisten een bolwerk van betekenis. Luik was door haar ligging in het industriële hinterland niet alleen cruciaal voor Wallonië, maar voor heel het land. Aan de hand van deze drie steden zal een beeld worden geschetst van bezet stedelijk België. Ook ditmaal beschouwen we het beeld als het primaire bronnenmateriaal. De realiteiten die

door middel van de beelden worden onthuld, zullen worden geconfronteerd met de meest recente historisch-wetenschappelijke verworvenheden.

Via onze afdeling Publieksgeschiedenis willen we de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek op originele manieren tot bij het grote publiek brengen. Het is dan ook onze doelstelling om steeds vaker als partner betrokken te worden bij **tentoonstellingsprojecten**. Na twee geslaagde initiatieven, 'Gekleurd verleden' en 'Onbekende beelden', werken we momenteel opnieuw een project uit in samenwerking met **Historische Huizen Gent**. In het nieuwe project, met als werktitel '**De Grote Oorlog in korte broek**', staat de leefwereld van kinderen centraal. In welke mate waren de jaren 1914-1918 ook voor kinderen een periode van beroering? Het staat buiten kijf dat kinderen ernstig werden geraakt door het conflict, maar tegelijkertijd kan deze periode ook worden beschouwd als een tijd vol nieuwe mogelijkheden.

Eerbetoon van Belgische en geallieerde oud-strijders tijdens de inwijding van het monument voor Albert I in Nieuwpoort in 1938. (CEGESOMA, nr. 81646)

De tentoonstelling is internationaal opgevat en behandelt zowel het frontgebied, het bezette België als de Belgen in ballingschap. Kinderen waren ook het voorwerp van propaganda; een aspect dat ruimschoots aan bod zal komen. De tentoonstelling zal gebruik maken van de uitzonderlijk rijke, maar nog amper geëxploreerde collectie van 8.500 brieven van Belgische scholieren, gericht aan Herbert Hoover. Hoover was de latere president van de Verenigde

Kinderen stappen mee in de naoorlogse vredesstoet te Sinaai, Oost-Vlaanderen (1919). (Foto Heemkundige Kring Den Dissel, Sinaai)

Staten, maar is ook de geschiedenis ingegaan als de verantwoordelijke van de *Commission for Relief in Belgium*, het comité dat een belangrijke rol heeft gespeeld in de ravitaillering van de Belgische bevolking. De tentoonstelling zal de deuren openen in **november 2015** in de Gentse Sint-Pietersabdij. We hebben dus nog alle tijd om er uitgebreid op terug te komen. Bij 'De Grote Oorlog in korte broek' is het Cegesoma mede-uitvoerder. Bij andere tentoonstellingsprojecten zijn we veeleer van op de zijlijn betrokken, maar het is nog te vroeg om daar al veel over te zeggen...

Een internationaal colloquium, nieuw onderzoek over oorlogsburgemeesters en een themanummer van het BTNG

Wat de **academische projecten** betreft, organiseert het CEGESOMA tussen **14 en 16 oktober 2015** een **internationaal wetenschappelijk colloquium** dat de impact bekijkt van WOI op de ontwikkeling

en het gebruik van het begrip '**vaderland**', inclusief dus het nationalisme als politiek fenomeen en de ontwikkeling van de natiestaat in Europa na WOI. Het colloquium zal plaatsvinden in het Egmontpaleis te Brussel.

Voor de wetenschappelijke begeleiding van dit colloquium werd een interuniversitair comité opgericht, waarin onder meer ook vertegenwoordigers zetelen van het Algemeen Rijksarchief en de Koninklijke Bibliotheek. Daarnaast werd voor dit colloquium ook een beschermcomité in het leven geroepen, onder voorzitterschap van Eerste minister Elio Di Rupo, waarin de ministers-presidenten van alle Belgische deelregeringen zetelen.

Dit internationale congres wil de constructie van de natiestaat kritisch bekijken. Dit zal gebeuren via verschillende thematische sessies, waarin zowel gerenommeerde sprekers als jonge onderzoekers aan bod zullen komen. De thema's – onder voorbehoud – zijn: propaganda en vaderland, minderheden

en vaderland, steden en vaderland, onverschilligheid tegenover het vaderland, supranationale identiteiten, en kapitalisme/economie en vaderland. Het tweedaagse wetenschappelijk gedeelte zal worden afgesloten met een ruimere publiekssessie, waarin enkele Europese *opinion leaders* zullen debatteren over de betekenis van de nationale identiteiten in het Europa van vandaag en de doorwerkende impact van WOI.

Het CEGESOMA fungeert ook als partner bij een doctoraatsonderzoek over **de rol van burgemeesters tijdens de Eerste Wereldoorlog in België**. Dit project wordt gefinancierd door het FWO en werd ingediend door prof. **Antoon Vrints** van de Universiteit van Gent, die als universitaire promotor fungeert.

Eén van de thematische zwaartepunten die het CEGESOMA naar voor tracht te brengen in de komende projecten en initiatieven rond WOI, is het lokale *bottom-up* perspectief en de sociale geschiedenis. Dit project is daarvan een uitloper. Dit onderzoek beschouwt de burgemeester als een centrale speler op diverse concrete terreinen: als verantwoordelijke voor de voedselvoorziening, de openbare orde

en veiligheid en als symbolische, lokale 'vaderfiguur'. Het onderzoek richt zich naar de complexe verhoudingen tussen burgemeesters als intermediairen tussen bevolking, bezetter en de vele nieuwe maatschappelijke (lokale) actoren tijdens de bezetting. Ook de impact van de bezetting op de naoorlogse politiek-maatschappelijke verhoudingen – en de veranderende rol van burgemeesters en het lokale bestuursniveau – maakt deel uit van het onderzoek.

Rudi Van Doorslaer is copromotor vanuit het CEGESOMA, terwijl **Nico Wouters** copromotor is vanuit zijn positie als gastdocent aan de Universiteit Antwerpen. De jonge doctoraatsonderzoeker **Jan Naert** start zijn vierjarige project in **november 2013**.

Noteren we ten slotte nog dat we een WO I-themanummer voorbereiden voor het ***Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis***. Het zal in de **zomer van 2014** verschijnen. Het zal aandacht besteden aan de verschillende spanningsvelden die de Belgische maatschappij doorkruisten tijdens de Eerste Wereldoorlog. Bedoeling is om bij te dragen aan de nog te weinig verkende **sociale geschiedenis van België in 1914-1918**.

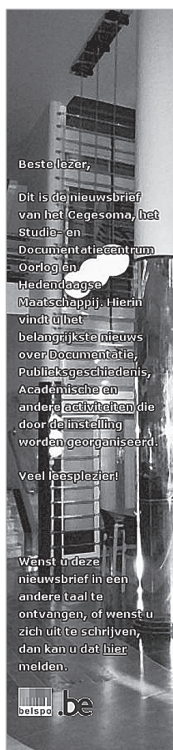
CK/NW/HB

HET CEGESOMA GAAT ELEKTRONISCH

In juli verstuurde het CEGESOMA zijn allereerste **elektronische nieuwsbrief** (<http://newsletter.cegesoma.be/nl/newsletter/01-juli-2013>). Dit nieuwe communicatiemiddel is een handige tool voor het verspreiden van actuele informatie over de werking en de activiteiten van het Centrum.

Wat de digitale beschrijving en ontsluiting van collecties betreft, mogen we fier zijn op Pallas, de website *The Belgian War Press* (<http://warpress.cegesoma.be/nl>), gewijd aan de clandestiene en de gecensureerde pers van de Twee Wereldoorlogen in België (zie *Berichtenblad* 45, november 2012, p. 50-51), enzo-voort. Maar het moet gezegd: op het vlak van elektronische communicatie hinkten we wat achterop. Met de creatie van een elektronische nieuwsbrief en een actievere aanwezigheid op **Facebook** (<https://www.facebook.com/#!/pages/Cegesoma/67445123552>) is dit voorjaar een inhaalbeweging ingezet.

De *CEGESOMA Nieuwsbrief*, die in de toekomst voor alle lezers *CEGESOMA Newsletter* zal heten, verschijnt een viertal keer per jaar, in drie verschillende talen (Nederlands, Frans en Engels). Hij bevat telkens informatie over de sectoren Academische activiteiten, Publieksgeschiedenis en

CEGESOMA NEWSLETTER 01-JULI 2013

nl fr en

ARCHIEF

DE HERDENKINGEN VAN DE GROTE OORLOG

Het Cegesoma zal in 2014-2018 allerlei projecten ontplooiën over de Eerste Wereldoorlog: boeken, tentoonstellingen, studiedagen... Eén van onze speerpunten wordt een internationaal colloquium in 2015, over de impact van de Grote Oorlog op de Europese natiestaat. [MEER INFO]

MAGISTRATEN IN DE EERSTE WERELDOORLOG

Ook aan onderzoeksprojecten over de Eerste Wereldoorlog zal het in de komende jaren niet ontbreken. Collega Mélanie Bost verdedigde onlangs met succes een doctoraat over de moeilijke positie van de Belgische magistratuur in de bezettingsjaren. [MEER INFO]

STUDIEDAG JODEN EN VERZET

Het is dit jaar 70 jaar geleden dat drie dappere verzetslui bij Boortmeerbeek een spectaculaire actie ondernamen tegen het 20ste konvooi van Mechelen naar Auschwitz. Op 20 november 2013 organiseert het Cegesoma samen met Kazerne Dossin een boeiende studiedag over 'Joden en Verzet'. [MEER INFO]

DE ARCHIEVEN VAN MRAX: XENOFOBIE IN HET NAOORLOGSE BELGIË

Het Cegesoma heeft zopas de overdracht van de archieven van MRAX (Mouvement contre le Racisme, l'Antisémitisme et la Xénophobie) afgerond. Ontdek wat dit indrukwekkende fonds in petto heeft! [MEER INFO]

PRIBORD

Omwille van financiële bezuinigingen zijn we genoodzaakt om het transport van documenten uit het depot in de Belgradostraat tijdelijk te beperken. [MEER INFO]

OVER DEZE NIEUWSBRIEF

Voortaan houden we u via deze elektronische nieuwsbrief op de hoogte van onze belangrijkste nieuwsfeiten. Indien uw mailbox echter al uitloopt van de nieuwsbrieven, kunt u zich desgewenst uitschrijven. [MEER INFO]

Documentatie. Voor de aankondiging van activiteiten zal zo nu en dan nog gebruik gemaakt worden van klassieke uitnodigingen per e-mail, maar op termijn zal dat systeem verdwijnen.

Onze Facebookpagina wordt sinds februari van dit jaar bijna dagelijks geüpdate. Facebook is een handig instrument om de berichten op onze website onder de aandacht te brengen. De pagina leent zich ook uitstekend om het publiek te laten kennismaken met onze rijke fotocollectie.

KS

TENTOONSTELLING “BELGEN IN OORLOG”

Een terugblik

Onder de titel ‘Onbekende beelden, sterke verhalen. Belgen in oorlog’ liep tot 21 april 2013 de tweede tentoonstelling die Historische Huizen Gent in samenwerking met het CEGESOMA en het Instituut voor Publieksgeschiedenis in de **Gentse Sint-Pietersabdij** heeft georganiseerd. Dezelfde ploeg realiseerde in 2011 de in meerdere opzichten opzienbarende tentoonstelling ‘Gekleurd verleden’, met contrasterende persoonsverhalen uit de Tweede Wereldoorlog.

Een mozaïek van twintig beelden

‘Onbekende beelden’ toonde twintig foto’s van personen die geconfronteerd werden met een oorlog of gewapend conflict. Elke foto had een curator die ons liet kijken naar deze onbekende beelden en er ook het verhaal bij vertelde. De foto’s en verhalen voerden ons van het einde van de 19de eeuw, met de Pauselijke Zoeaven of de Vlaamse vrijwilligers in de Boerenoorlog, over de wereldoorlogen en de Spaanse burgeroorlog, naar de Congocrisissen, de bevrijdingsstrijd in Midden-Amerika, de Rwandese genocide, Irak en de Navo-interventie in Afghanistan vandaag. Samen vormden de foto’s ook een mozaïek van de Belgische betrokkenheid bij het wereldgebeuren in de bloedige 20ste eeuw.

Voor de bezoeker was deze tentoonstelling een echte uitdaging. Zij of hij moest op zoek gaan naar informatie over het uitvergroete beeld. Er werden namelijk geen iconische oorlogsfoto’s getoond. Vormt dit de reden waarom ‘Onbekende beelden’ niet hetzelfde hoge bezoekersaantal heeft gehaald als ‘Gekleurd verleden’? Dit is moeilijk uit te maken. Het ontbrak bij de bezoekers aan de tentoonstelling zeker niet aan waardering voor het project. Maar op één of andere manier raakte het concept minder een emotionele snaar en kreeg het bijgevolg ook minder mond-tot-mondreclame. ‘Gekleurd verleden’ confronteerde de herinnering aan soms traumatische gebeurtenissen en de overlevering bij de jongere generaties, met het dagelijks leven van de betrokken personages. De bezoeker luisterde naar hun verhalen en kreeg een rechtstreekse inkijk in hun persoonlijke leefwereld. ‘Onbekende beelden’ was veel nadrukkelijker een fototentoonstelling met een intellectueel verhaal dat de afstand bewaarde met de kijker/bezoeker.

Lessen in publieksgeschiedenis

Is dit concept daarom niet meer voor herhaling vatbaar? Ik dacht van wel, want daarvoor waren de reacties toch te positief en deed de catalogus

het in de boekhandel te opvallend goed. Maar een tentoonstelling is nu eenmaal een heel ander medium dan een boek. Wellicht was het mogelijk geweest om wat te sleutelen aan het concept en bestonden er methoden om de personen op de foto's op één of andere wijze 'aan het woord laten'. Het 'aanspreken' van de bezoeker had een andere dimensie aan de tentoonstelling

kunnen toevoegen. Nu aarzelde ze te zeer tussen informatie over en achter het getoonde beeld en een cursus kritische analyse van het beeld. Het kiezen van een heldere lijn in het concept van een tentoonstelling lijkt een element te zijn dat voor de toekomst kan worden meegenomen in het ervaringsparcours van de nog jonge afdeling Publieksgeschiedenis van het CEGESOMA.

RVD

Belgen in oorlog, van tentoonstelling naar boek

Naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling verscheen het rijk geïllustreerde boek *Belgen in oorlog. Onbekende beelden, sterke verhalen*.

Onder leiding van de historici **Bruno De Wever**, **Martine Van Asch** en **Rudi Van Doorslaer**, brengen twintig auteurs de aangrijpende verhalen achter evenveel bijzondere, onbekende beelden. Op die manier gaat *Belgen in oorlog* op zoek naar het antwoord op de vraag of foto's ooit het ware gezicht van oorlog kunnen tonen.

Het boek, uitgegeven door Uitgeverij Hannibal en het CEGESOMA, kan worden besteld bij het CEGESOMA (lieve.maes@cegesoma.be of 02/556.92.07). Het kost 23 euro, portkosten niet inbegrepen (prijs in de boekhandel: 29,5 euro).

Cover van de catalogus *Belgen in oorlog. Onbekende beelden, sterke verhalen*. Deze publicatie begeleidde de gelijknamige tentoonstelling.

DE JODENVERVOLGING

Een waaier aan projecten

Het CEGESOMA was en is betrokken bij verschillende projecten over de Jodenvervolging. Na het grote overzicht in *Gewillig België*, is er nu veeleer de tendens om lokale situaties te ontleden. Hoe hebben de lokale Joodse gemeenschappen de extreme periode van de bezetting doorgemaakt? Op welke hulp konden zij rekenen, of omgekeerd, hoe droeg de lokale context bij tot een tragische afloop? Al enkele jaren is het de lokale invalshoek die de meest vernieuwende projecten drijft.

Op 2010 verscheen het resultaat van het onderzoek van Thierry Rozenblum over de Joden in Luik tijdens de bezetting. Het boek leidde tot de **tentoonstelling 'Luik, de gewillige stede'**, die van 10 december 2012 tot 23 februari 2013 liep in het Luikse Curtius Museum in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de *Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (ITF, nu International Holocaust Remembrance Alliance)*. Het initiatief kwam van het CEGESOMA, in nauwe samenwerking met de vzw *Mémoire de Dannes-Camiers*, de vzw *Territoires de la Mémoire*, de Universiteit van Luik, het ARA en enkele Luikse onderzoekers. Het ging om heel wat meer dan enkel een tentoonstelling, want tijdens het project werd ook een memoriaal voor de gedeporteerde Joden van de vurige stede ingehuldigd.

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, was Brussel samen met Antwerpen de stad met de grootste Joodse gemeenschap in België. De Scheldestad kan al enkele jaren beschikken over een indrukwekkende monografie van Lieven Saerens, maar het lot van de Brusselse Joden is nog nooit specifiek onderzocht. In de nasleep van de uitspraken van burgemeester Freddy Thielemans naar aanleiding van de 70^e verjaardag van de razzia van 3 september 1942, besliste de conferentie van burgermeesters van Brussel om bij het CEGESOMA een **boek over 'Brussel en zijn Joden'** te bestellen. Het boek, dat zal verschijnen in 2014, wordt geschreven door Lieven Saerens, specialist Joodse geschiedenis in België, en door Chantal Kesteloot, die al lange tijd onderzoek doet naar de geschiedenis van Brussel.

Na deze studie zal enkel Charleroi nog niet beschikken over een diepgaande studie over zijn Joodse bevolking. Er zijn wel plannen in die richting en men verwacht veel van enkele aanvragen voor financiering om ze tot uitvoer te kunnen brengen. Thierry Rozenblum zou het project in handen nemen, als vervolg op zijn werk over de Jodenvervolging in Luik.

Tot slot organiseert het CEGESOMA op 20 november 2013, samen met Kazerne Dossin, een **studiedag** voor een breed publiek rond het thema **'Joden en Verzet'**. Deze dag zal doorgaan in het nieuwe museum in Mechelen en de aanleiding is de 70e verjaardag van de aanval op

Een affiche van de antisemitische organisatie *La Défense du Peuple* kondigt de vertoning aan van de nazi-propagandafilm *Le Juif immuable* (*Der ewige Jude*) van Fritz Hippler, in juni 1941 te Luik. (Dannes-Camiers, collectie Eddy De Bruyne)

het XXe konvooi richting Auschwitz door drie jonge verzetslieden op 19 april 1943. Verschillende thema's zullen aan bod komen, waaronder de toetreding van Joden tot het verzet en hun perceptie door de clandestiene bewegingen. Wat was de rol en de plaats van Joden binnen het verzet? Een ander onderwerp dat aan bod zal komen, zijn individuele verzetsstrategieën, buiten maar ook binnen de muren van kazerne Dossin. De studiedag zal ook de kans bieden om dieper in te gaan op bepaalde concrete casussen (Luik) of een globaal overzicht te bieden van het lopende onderzoek naar een specifieke materie. Ook de naoorlog en de herinnering aan dit verzet zullen aan bod komen. Elke spreker zal beschikken over een vijftiental minuten, waarna er voldoende ruimte over blijft voor discussie.

Het programma en de informatie over inschrijving staan op de websites van het CEGESOMA en Kazerne Dossin.

Betoging tegen fascisme en antisemitisme in Brussel, 1938. (VRT-archief)

CK

STUDIEDAGEN VOOR JONGE HISTORICI EN MAANDELIJKSE CONFERENTIES

Het academiejaar 2012-2013 was goed gevuld met een veelheid aan publieksactiviteiten, gaande van onze traditionele seminaries (waarvan de formule licht werd gewijzigd), over ontmoetingen en studiedagen, tot de inmiddels goed gekende 'Studiedagen voor Jonge Historici'. Elk van deze activiteiten heeft als doel een zo breed mogelijk publiek aan te spreken en op die manier de ambitie van de afdeling Publieksgeschiedenis waar te maken, te weten: de vertaling en verspreiding van verworven wetenschappelijke inzichten.

In het najaar van 2012 organiseerden we onze **seminaries** nog volgens het klassieke, veeleer academische stramien. We hadden vier sprekers te gast, waarvan er drie de resultaten van hun doctoraatsonderzoek kwamen voorstellen. **Aline Sax** beet de spits af met de presentatie van haar vernieuwende conclusies over het wereldbeeld van Vlaamse collaborateurs tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het traditionele beeld van een groep idealisten die streed voor de Vlaamse zaak moet, na grondige analyse van briefwisseling en naoorlogse egodocumenten, worden bijgesteld. Het resulterend portret is een stuk somberder. **Laurent Thiery** wierp een verfrissende blik op een eerder klassieke onderzoeksmaterie, namelijk de specifieke bezettingssituatie van de Franse departementen Nord en Pas-de-Calais, die ressorteerden onder de Duitse militaire bevelhebber in Brussel. **Ugur Ümit Üngör** trakteerde ons op

een boeiende uiteenzetting over de Armeense genocide, meer bepaald over de onteigeningen die er een belangrijk onderdeel van vormden. Het semester werd afgesloten met een lezing van **Tatiana Sirbu**. Zij vergeleek het lot van de zigeunerbevolking in Bessarabië tijdens drie opeenvolgende regimes: het Tsaristische, het Roemeense en het Sovjetregime.

Vanaf het voorjaar van 2013 hebben we onze aanpak licht gewijzigd, met de bedoeling deze activiteiten nog meer aan te passen aan de verwachtingen van een **breed publiek**. Doorheen alle bijeenkomsten liep nu een rode draad, namelijk het gebruik van visuele media in de omgang met geschiedenis. Aan al onze gastsprekers stelden we de vraag om aandacht te besteden aan de verschillende manieren waarop 'het beeld' wordt gebruikt bij de representatie van het verleden. Voor de ene was dat een al wat gemakkelijker opdracht dan voor de andere. Tot de conferenties waarbij het beeld de kern uitmaakte van de uiteenzetting, behoort die over de Grote Oorlog en het stripverhaal (**Vincent Marie**), de vertoning van de film *'The Wave'* over massagraven van de Spaanse Burgeroorlog (**Sarah Vanagt** en **Katrien Vermeire**) en de vertoning, in Belgische avant-première, van de documentaire *'Propaganda Kompanien, Reporters du IIIe Reich'* in aanwezigheid van de maakster **Véronique Lhorme**. De historicus **Kris Quanten** sprak tijdens een druk bijgewoonde conferentie over de Belgische militaire aanwezigheid in Congo tussen 1960 en 1964, en toonde daarbij veel foto's uit die periode.

De afdeling Publieksgeschiedenis organiseerde nog enkele andere activiteiten. Vermelden we de **bijeenkomst over herinneringspolitiek in België** met leden van het netwerk Mémorha. Mémorha verenigt onderzoekers en professionelen uit de geschiedenis- en erfgoedsector uit de Franse Région Rhône-Alpes (<http://www.reseau-memorha.org>). De bijeenkomst in het CEGESOMA vormde de inleiding op een studiereis, die hen op één week tijd een bezoek deed brengen aan de belangrijkste musea en herinneringsplaatsen in België. Elk plaatsbezoek ging gepaard met een discussie met Belgische specialisten. Een verslag van hun reis kunt u lezen op hun website (<http://www.reseaumemorha.org/index.php?id=62>).

Op 14 december 2012 ging de lancering van de website *The Belgian War Press* gepaard met een studiedag over **oorlogspers in België** (<http://warpress.cegesoma.be/>

nl). De dag telde verschillende uiteenzettingen over clandestiene en gecensureerde pers uit beide wereldoorlogen, een bron die van kapitaal belang blijft voor iedere poging tot geschiedschrijving over deze periode. We hopen dat de website vernieuwend onderzoek mag initiëren en mede mogelijk maken.

Ten slotte gaven we op 23 april 2013 nog eens het woord aan een groep **jonge historici** uit nagenoeg alle Belgische universiteiten. Dit jaar kwamen tien gediplomeerden van het academiejaar 2011-2012 de resultaten van hun scriptieonderzoek, gewijd aan één van de twee wereldoorlogen, voorstellen. Zoals bij iedere editie gaf ook deze studiedag aanleiding tot boeiende gedachtewisselingen en discussies. Ook onze bibliotheek vaarde er wel bij, door de aanwinst van enkele scripties.

CK

Shot uit de *The Wave* van Sarah Vanagt en Katrien Vermeire, over de opgraving, in 2011, van een massagraf uit de Spaanse burgeroorlog.

LIMBURG

Vruchtbare samenwerking met erfgoedpartners zit erop

Het CEGESOMA blikt tevreden terug op twee jaar van nauwe samenwerking met het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed (PCCE) en lokale partners in Noord-Limburg. In 2011 en 2012 verleende het Centrum inhoudelijke en organisatorische ondersteuning aan een regionaal erfgoedproject over de Tweede Wereldoorlog in de Limburgse Kempen enerzijds en aan het meer grootschalige, provinciale herdenkingsproject over de Eerste Wereldoorlog anderzijds.

De Limburgse Kempen tijdens de Tweede Wereldoorlog

Begin 2011 werd het CEGESOMA als wetenschappelijke partner betrokken in het Noord-Limburgse project **'Soldatenlaarzen en kauwgom. Globaliseringserfgoed van de Tweede Wereldoorlog in de Limburgse Kempen'**. Het project had als voornaamste doelstellingen het in kaart brengen van materiële en immateriële sporen van de Tweede Wereldoorlog, en die op een originele manier aan een breed publiek te communiceren. Het project diende meteen ook als katalysator om in de regio een intergemeentelijke samenwerking rond cultureel erfgoed tot stand te brengen. Het CEGESOMA speelde daarbij geen coördinerende, maar een inhoudelijke en adviserende rol. Het Centrum hielp mee de krijtlijnen uit te zetten van

het luik mondelinge geschiedenis, dat resulteerde in een vijftigtal interviews met rechtstreekse getuigen. Enkele van de respondenten vertelden inmiddels ook over hun oorlogsbelevissen in *Het Belang van Limburg*.

Onze belangrijkste taak bestond in een verkennend literatuur- en bronnenonderzoek. De literatuurstudie resulteerde in een overzichtelijke **'Encyclopedie over de Tweede Wereldoorlog in de Limburgse Kempen'**. Voorzien van een inleiding over het vooroorlogse Noord-Limburg en enige historiografische duiding, bevat de Encyclopedie bevattelijke informatie over diverse aspecten van de regionale bezettingsgeschiedenis, beginnend bij de A van 'Achttiendaagse Veldtocht' en eindigend bij de W van 'Winterhulp'. Aan de hand van een veertigtal lemma's wordt het verhaal verteld van een regio die op materieel en economisch vlak de oorlog relatief ongeschonden is doorgekomen, maar door de gebeurtenissen in het laatste bezettingsjaar de sporen van terreur, conflict en verlies tot op vandaag met zich meedraagt. Het bronnenoverzicht laat de lokale onderzoeker kennismaken met de vindplaatsen van tot op heden ongekennde collecties, gaande van de oorlogsarchieven van lokale gemeentebesturen tot videobeelden over de bevrijding in het Londense *Imperial War Museum*. **In de loop van het najaar 2013 worden de resultaten online geplaatst** en zullen lokale erfgoedwerkers

een nuttig instrument in handen hebben om thematische tentoonstellingen, publicaties, wandelingen en fietstochten te realiseren.

Het provinciale herdenkingsprogramma

In 2012 heeft het CEGESOMA, in nauwe samenwerking met de Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed (PCCE), zijn steentje bijdragen aan de uitwerking van **het Limburgse herdenkingsprogramma over de Eerste Wereldoorlog**. Omdat Limburg diep in bezet gebied lag, wordt in de provinciale initiatieven vooral aandacht besteed aan de kleine verhalen van gewone mensen. Tussen 2014 en 2018 luidt de Limburgse *tagline* dan ook **'Kleine verhalen in een Groote Oorlog'**. Het provinciale logo (zie illustratie) verwijst naar het madeliefje dat de Genkse frontsoldaat Jean D'Hulst op 2 september 1918 aan zijn verloofde Madeleine opstuurde. Het bloempje staat symbool voor de relatie tussen het frontgebied, waar het oorlogsgeweld woedde en waar alle ogen van de wereld op gericht waren (en zijn!), en het *homefront*, waar vrouwen, mannen en kinderen de gevolgen van de militaire bezetting aan den lijve ondervonden, en broers, zonen en verloofden hard werden gemist.

Het Limburgse herdenkingsprogramma werd gelanceerd op 22 februari 2013 tijdens een provinciale inspiratie- en ontmoetingsdag in Leopoldsburg. Op die dag werd ook een **bronnengids** voorgesteld, waarin per gemeente de relevante archiefreeksen en literatuur worden opgelijst. Het CEGESOMA werkte eraan mee en leverde de informatie

Het logo van het Limburgse herdenkingsproject weerspiegelt het verlangen van het provinciebestuur om in te zetten op kleine, intieme verhalen uit de Eerste Wereldoorlog.

aan over de collecties van het Provinciaal Archief Limburg te Hasselt. In de namiddag konden de bezoekers deelnemen aan diverse workshops. Het CEGESOMA stelde dit namiddagprogramma samen en verzorgde ook zelf een workshop over oorlogsmonumenten.

We blikken tevreden terug op de samenwerking met de diverse Limburgse partners. De Noord-Limburgse heemkringen en gemeentebesturen wensen we alle succes om van de intergemeentelijke samenwerking een blijvend iets te maken. Ook het PCCE wensen we goede moed met het verzamelen van 'Kleine verhalen uit een Groote Oorlog'.

KS

Enquête "JEZUÏETEN EN DE BELGISCHE NAOORLOGSE MAATSCHAPPIJ, 1945-1965"

De grootschalige enquête, gericht aan de **oud-leerlingen van jezuïetencolleges tijdens de periode 1945-1965**, is gelanceerd. In 1998 werd al een gelijkwaardige enquête verspreid onder de oud-leerlingen van Franstalige jezuïetencolleges. Toen ging het om de periode 1939-1945. De binnengekomen antwoorden worden sindsdien bewaard in het CEGESOMA en zijn beschikbaar voor onderzoek (AA 1640). Deze nieuwe enquête heeft een andere, al even cruciale periode als onderwerp, en wordt

gericht aan zowel Franstalige als Nederlandstalige oud-leerlingen. De vragenlijst is ontwikkeld op initiatief van de *Fédération des Anciens Élèves des Jésuites* en de Vlaamse Federatie der oud-leerlingenbonden van de Vlaamse jezuïetencolleges, in samenwerking met het CEGESOMA.

De jaren 1945-1965 zijn sleuteljaren in de geschiedenis van België, en dat omwille van verschillende redenen. Het naoorlogse België werd geconfronteerd met een aantal belangrijke maatschappelijke vraagstukken, waaronder de Koningskwestie en de Schoolstrijd, maar ook de economische neergang van Wallonië, de Vlaamse kwestie en de dekolonisatie. Ook op religieus vlak was het een periode van intense debatten, niet in het minst in de hand gewerkt door het Tweede Vaticaanse Concilie. Op het maatschappelijke vlak was er het begin van de amerikanisering en de opkomst van de consumptiemaatschappij. Binnen die context boden de Jezuiten een vorming aan die zich voornamelijk richtte op jongeren uit een bovenlaag. Uit de vorige enquête bleek klaar en duidelijk dat hun wereld niet los kon bestaan van de grote maatschappelijke vraagstukken en omwentelingen. Hoe zou het zitten met de naoorlogse jaren?

Heeft u interesse om aan deze enquête deel te nemen, neem dan contact met ons op. Dat kan gewoon per brief of via dit e-mailadres: jesuit.inquiry@cegesoma.be.

CK

Leerlingen van het Brusselse Sint-Jan-Berchmanscollege brengen in 1953 hulde aan O-L-Vrouw, op de Brusselse Grote Markt. (Foto KADOC)

BASTOGNE EN BERGEN

De laatste rechte lijn

Bastogne : binnenkort geopend

Het is intussen ongeveer drie jaar geleden dat het CEGESOMA door verschillende museale verenigingen werd gevraagd om zijn expertise te verlenen aan de vernieuwing van het (relatief) oude **Bastogne Historical Center**, dat wordt bedreigd door een toevloed aan toeristen. Het Centrum vroeg aan twee leden van zijn wetenschappelijke equipe – **Chantal Kesteloot** en **Alain Colignon** – om te zetelen in het begeleidingscomité.

De mening van de lokale historici komt uiteraard op de eerste plaats. Niettemin zijn we erin geslaagd om enkele ideeën te pomen die het museum kunnen helpen in het overstijgen van het strikte chronologische kader, door de ‘Slag om de Ardennen’ in het bredere perspectief van de wereldoorlog te plaatsen, zonder daarbij zijn specificiteit te verliezen. Het was onze rol om een overzichtelijke synthese aan te leveren, met een brede visie op de problematiek van het oorlogseinde (de terugkeer van gevangenen, ontminning, heropbouw, heropleving van de lokale economie, herinneringsplaatsen en oorlogstoerisme), daarbij steeds vertrekkend vanuit de bestaande museale collectie.

We gaan hier voorbij aan allerlei gebeurtenissen die het vernieuwingswerk

en de wetenschappelijke voorbereiding hebben gehinderd, zoals de brand na een blikseminslag of de veranderingen in de lokale politieke meerderheid... Praktisch en doelgericht hebben we onze taak kunnen volbrengen. We zijn erin geslaagd de historische waarde van de vele begeleidende teksten te toetsen en te controleren, rekening houdend met de noodzakelijke beknoptheid van het parcours van het memoriaal.

Bovendien hebben we ook kunnen bijdragen aan de creatie van vier fictieve personages, die symbool staan voor de verschillende partijen in de veldslag (burgers én soldaten) en bij het grote publiek een gevoel van empathie kunnen

December 1944. Amerikaanse transportvliegtuigen bevoorraden de eigen troepen, in de nadagen van de slag om Bastogne. (CEGESOMA, nr. 13022)

losweken. Ten slotte hebben we ook de vele bijdragen voor de toekomstige catalogus onder de loop genomen. Op dit moment is het belangrijkste werk achter

de rug en moeten alleen nog de verschillende expositieruimtes ingericht worden. De **opening** van het vernieuwde memoriaal is voorzien voor **22 maart 2014**.

ACol

Mons Memorial Museum: opdracht volbracht!

Ook in 2013 is de samenwerking tussen het CEGESOMA en het toekomstige *Mons Memorial Museum* in Bergen erg vruchtbaar verlopen. We herinneren de lezer eraan dat het CEGESOMA de opdracht kreeg toevertrouwd om archiefdocumenten en getuigenissen te verzamelen, die het museumparcours kunnen verrijken. Deze opdracht is intussen afgelopen. De oogst van het speurwerk werd toevertrouwd aan de scenografen en multimediaspecialisten van het toekomstige museum, die

het geheel momenteel tot leven wekken.

Het museum in Bergen zal gewijd zijn aan **de Eerste en de Tweede Wereldoorlog** en zal de bezoeker op velerlei manieren verrassen. Inhoudelijk biedt het een moderne kijk op de verschillende dimensies van mondiale conflicten: naast de militaire zeker ook de menselijke. Om dit verhaal boeiend te brengen, wordt een beroep gedaan op diverse media en op nieuwe technologische toepassingen. De museumploeg stelt alles in het werk opdat het *Memorial Museum* de deuren **in de lente van 2015** kan openen.

SSou

EHRI KRIJGT STILAAAN CONCREET VORM

Het project *European Holocaust Research Infrastructure* (EHRI), dat in november 2010 gelanceerd werd en waarvan het CEGESOMA een van de partners is, krijgt stilaan vorm. De website geeft al een eerste impressie van het uiteindelijke resultaat: een *virtual research environment* die als doel heeft onderzoek over de Holocaust te faciliteren en vooral onderzoekers uit verschillende landen vlotter met elkaar te laten samenwerken.

De website geeft eveneens aan hoe dat doel wordt bereikt: door intense samenwerking tussen onderzoekers en archiefinstellingen in verschillende delen van Europa.

'Connecting collections', dat is in twee woorden de doelstelling van EHRI. Een groot deel van het werk bestaat er dan ook in die collecties in kaart te brengen om ze later te kunnen ontsluiten. Dit inventarisatiewerk is de taak van werkpakket 15 onder leiding van **Veerle Vanden Daelen**. Een van de methodes om de relevante archiefbewaarplaatsen en collecties in kaart te brengen, is contacten leggen met specialisten die de collecties in de verschillende landen goed kennen. Het gaat daarbij zowel om archivariissen die de collecties beheren en ontsluiten als om onderzoekers die met de collecties hebben gewerkt. Die specialisten discussiëren en wisselen hun kennis uit in **expertvergaderingen**

en **workshops** die zijn toegespitst op een specifiek land of regio. De voorbije maanden werden dergelijke bijeenkomsten georganiseerd over **Griekenland** en **Oekraïne**. Parallel daarmee worden **nationale rapporten** gepubliceerd waarin kort de **geschiedenis van de Holocaust** wordt uiteengezet en de lezer een eerste overzicht krijgt van het archieflandschap van het land in kwestie. Deze rapporten worden regelmatig aangevuld (<http://www.ehri-project.eu/national-reports>).

Naast het in kaart brengen van de relevante collecties duiken enkele transversale, meer **archivistische vragen** op. Ook hier brengt EHRI specialisten uit verschillende landen samen. In mei 2013 organiseerde de **International Tracing Service** in **Bad Arolsen** een **workshop** over de **geografische aspecten van de Holocaust**. Bedoeling was een geografie van de Holocaust te maken (situering van de verschillende kampen en de trajecten ernaar toe) en die te koppelen aan bronnen over de betrokken personen. In december 2012 werd in het **Holocaust Memorial Centre** in **Boedapest** een **workshop** georganiseerd over **initiatieven die in de eerste jaren na de bevrijding werden genomen om de Holocaust te documenteren**. Daar kwamen kwesties aan de orde als de manier waarop deze archieven en documentaire collecties beschreven en ontsloten worden.

In de mate dat de concrete inhoud en vorm van de onderzoeksinfrastructuur

Deelnemers van de workshop over Griekse Holocaustarchieven, die op 4 december 2012 plaatsvond in Athene. In het midden van de foto herkennen we Veerle Vanden Daelen. Aan haar rechterzijde (achteraan) staat Hans Boers. (Foto EHRI)

van EHRI duidelijk worden, is ook het **privacyprobleem** concreter afgelijnd. Na de workshop in Praag en de enquêtes bij de verschillende privacycommissies over de wetgeving in de verschillende landen, kunnen deze regels nu concreet geïmplementeerd worden en omgezet in een privacybeleid en de ermee gepaard gaande procedures. Aan dit beleid wordt momenteel de laatste

hand gelegd door werkpakket 3, dat eveneens vanuit het CEGESOMA wordt geleid door **Dirk Luyten**, in nauwe samenwerking met het privacycomité van EHRI.

U kunt de vorderingen van EHRI volgen op de website www.ehri-project.eu, waar u tevens kunt intekenen op de *EHRI-Nieuwsbrief*.

HB/DL/VVD

ACADEMISCHE WORKSHOP OVER *DIGITAL HUMANITIES*

Op 17 juni 2013 organiseerde het CEGESOMA zijn tweede academische workshop onder de titel *'Virtual Research Environments and Research Portals in the field of Digital Humanities'*. De organiserende partners waren de Interuniversitaire Attractiepool *'Justice and Populations'*, EHRI (European Holocaust Research Infrastructure) en DARIAH-VL (Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities Vlaanderen).

De academische workshops van het CEGESOMA zijn bedoeld als een platform voor interactieve discussies tussen experts binnen een bepaald veld of domein. De tweede workshop had als thema het brede veld van *digital humanities*. De digitaliseringsrevolutie heeft geleid tot allerlei nieuwe mogelijkheden voor onderzoek, maar ook tot nieuwe problemen en vragen. Hoe moeten we nieuwe standaarden ontwikkelen voor het metadateren van archivalische en audiovisuele collecties? Hoe kunnen we die collecties duurzaam ontsluiten en onderling integreren? En vooral: wat zijn de implicaties voor de onderzoeker? Wat verwachten onderzoekers van zogenaamde *'Virtual Research Environments'*?

Het gebruikersperspectief stond centraal in de eerste sessie, voorgezeten door **Mathieu Roeges** (CEGESOMA). De twee daaropvolgende sessies waren meer technisch van aard en handelden

respectievelijk over de complexiteit van het collectiebeheer door verschillende actoren (voorgezeten door dr. **Veerle Vanden Daelen**, CEGESOMA en EHRI) en over de voor- en nadelen van nieuwe grote koepelstructuren zoals DARIAH (voorgezeten door dr. **Tobias Blanke**, Centre for e-Research, King's College London, en EHRI).

Ongeveer 25 mensen namen deel aan de discussie. Dat is veel voor een workshop. Het ging om een divers samengestelde groep van historici, archivariissen en meer IT-georiënteerde profielen. In dit geval waren de grootte en de diversiteit van de groep wellicht meer zwaktes dan sterktes. Een echte discussie kwam niet van de grond. We bleven vooral hangen op het niveau van het beschrijven van trends en problemen. In dat opzicht had deze workshop misschien beter gewerkt als een klassieke conferentie. In elk geval werden wel nieuwe internationale contacten gelegd. En de workshop slaagde er zeker in om in vogelperspectief het snel evoluerende veld van de *digital humanities* wat concreter af te lijnen. Voor het CEGESOMA leverde de workshop concrete pistes op voor nieuwe onderzoeksprojecten.

De nieuwe thema's voor de komende workshops worden in **november 2013** via onze website en nieuwsbrief gecommuniceerd.

NW

TRANSITIONAL JUSTICE

Nieuwe resultaten

In 2012 werd het project *'Transitional Justice after War and Dictatorship'* afgesloten met een symposium en een eindrapport, geschreven door Luc Huyse. In 2013 worden nog enkele belangrijke concrete resultaten van dit project afgeleverd.

Luc Huyse (achterste tafel links) animeert de workshop die in maart 2013 plaatsvond in Kaapstad. (Foto CSVR)

Het project *'Transitional Justice'* (2011-2012) had een dual karakter. Het trachtte een historische analyse van Europese ervaringen te confronteren met beleidsoverwegingen rond hedendaagse overgangsjustitie. Dit tweeledige projectkarakter leverde een grote rijkheid aan materiaal op, en zo ook de mogelijkheid om nog enkele belangrijke resultaten op te leveren in 2013.

Luc Huyse presenteerde het eindrapport op een druk bijgewoonde **workshop** in

Kaapstad, Zuid-Afrika (7-8 maart 2013). Deze workshop werd mee georganiseerd door het Zuid-Afrikaanse *Centre for the Study of Violence and Reconciliation*. Het door Luc Huyse geschreven workshoprapport werd als pdf-bestand via onze website verspreid. Het handelt over de Afrikaanse context en richt zich vooral tot beleidsdoelgroepen.

Als tweede grote resultaat worden de **Europese rapporten gepubliceerd in een (Engelstalig) academisch boek**. Dit boek bevat negen nationale casestudies (België, Frankrijk, Duitsland en Nederland als post-1945 landen; Spanje, Portugal en Griekenland als post-jaren 1970 landen; Polen en Hongarije als post-1989 casussen), met daarnaast nog een uitgebreide introductie over de rol van historisch onderzoek binnen het domein van *transitional justice* en twee conclusies (waaronder één van Luc Huyse) gebaseerd op de negen nationale hoofdstukken.

Nico Wouters fungeert als *editor* van het boek, dat wordt uitgegeven binnen de *Transitional Justice*-reeks van Intersentia (Cambridge/Antwerpen). Het boek zal **eind 2013** beschikbaar zijn. Naar aanleiding van de voorstelling van dit boek zal een (kleine) conferentie of workshop worden georganiseerd.

NW

BRONNEN OVER HET DAGELIJKS LEVEN TIJDENS DE DUITSE BEZETTING (1939-1945)

Het *Herder Institut* (Marburg) heeft het initiatief genomen om een documentair onderzoeksproject op te zetten over het dagelijks leven onder de Duitse bezetting in Europa. In een **bronnenpublicatie** zullen verschillende aspecten van het dagelijks leven uitgediept worden.

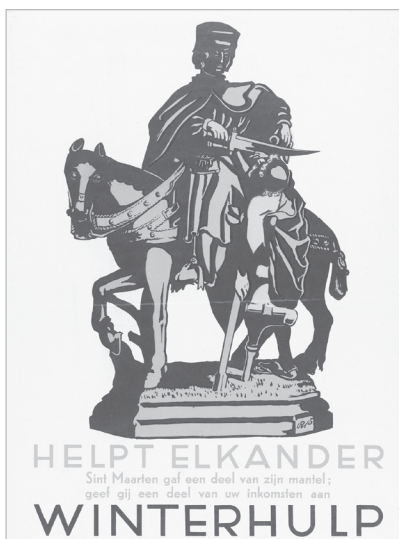
Het project staat onder leiding van prof. **Peter Haslinger** (*Herder Institut*), prof. **Tatjana Tönsmeier** (Universiteit Wuppertal), prof. **Włodzimierz Borodziej** (Universiteit Warschau) en dr. **Stefan Martens** (Duits Historisch Instituut Parijs). Het eigenlijke onderzoekswerk wordt verricht door universiteiten of onderzoeksinstituten in de verschillende Europese landen die te maken hadden met een Duitse bezetting. Voor België werd een beroep gedaan op het CEGESOMA. De concrete uitvoering van het project werd toevertrouwd aan Dirk Luyten. De verschillende nationale onderzoekers hebben als opdracht de bronnen op te sporen en te voorzien van een korte wetenschappelijke notitie. De bronnen worden vervolgens naar het Engels vertaald en gepubliceerd, zodat ze door internationale onderzoekers kunnen worden gebruikt.

‘Dagelijks leven’ is een erg breed veld. Het eerste thema dat aan de beurt komt, is **ravitaillering en schaarste**. Alle bezette gebieden kregen er in meer of mindere mate mee te maken en de problemen

die ermee gepaard gingen ritmeerden in belangrijke mate het dagelijks leven.

Eén van de grote uitdagingen van het project bestaat erin bronnen te vinden die het dagelijks leven van de gewone vrouw en man documenteren, wat niet altijd eenvoudig is. Soms moet toch een beroep gedaan worden op bronnen geproduceerd door controlediensten, bedrijven, experts of organisaties om bepaalde aspecten te kunnen belichten. De collectie van het CEGESOMA biedt vaak uitkomst, maar ook in andere archiefdepots werd materiaal gevonden. Momenteel wordt de verzameling van de bronnen voor het luik ravitaillering en schaarste afgerond. Meer nieuws over de vordering van het project kunt u lezen op onze website.

DL

Affiche van Winterhulp, de belangrijkste liefdadigheidsorganisatie tijdens de Tweede Wereldoorlog in België. (CEGESOMA, nr. 274164)

HISTORISCHE REPRESENTATIE EN COLLECTIEVE IDENTITEITEN IN EUROPA

Cost-project

In mei 2013 ging het Cost-project *"Social psychological dynamics of historical representation in the enlarged European Union"* van start. Het is een initiatief van **Laurent Licata**, professor sociale psychologie aan de *Université Libre de Bruxelles*. Licata mag zich sinds mei voorzitter noemen van een netwerk bestaande uit de beste Europese specialisten betreffende de geschiedenis van representaties (voor meer details over deze Cost-actie, zie http://www.cost.eu/domains_actions/isch/Actions/IS1205?).

'Cost-acties' zijn Europese projecten die vier jaar lang ontmoeting en debat mogelijk maken tussen onderzoekers, steeds gecentreerd rond een bepaald thema. In dit geval wordt gereflecteerd over de manier waarop historische kennis wordt weergegeven, en over de impact van deze representaties op collectieve identiteiten. De voorbije jaren maakte het publieke gebruik van de geschiedenis het

voorwerp uit van allerlei analyses. Her en der in Europa maken rivaliserende groepen gebruik van conflicten uit het verleden om de eigen

identiteit vorm te geven en zichzelf te definiëren. Dat dit steeds gepaard gaat met stevig maatschappelijk debat, staat buiten kijf. Hoe en waarom ontstaan zulke verschillende visies, en op welke manieren worden ze in stand gehouden?

De originaliteit van dit Cost-project schuilt in de samenwerking tussen historici en sociaal psychologen. De eerste bijeenkomsten hebben aangetoond hoe vruchtbaar deze samenwerking is. Het project krijgt concreet vorm in vier thematische werkgroepen. De volgende onderwerpen staan centraal: 1. De rol van leerprocessen in het verwerven van historische kennis; 2. De impact van sleutelelementen op de vorming van identiteiten; 3. De sociaalpsychologische dimensie van de overdracht van historische verhalen; 4. De rol van verzoeningsprocessen in de vorming van identiteiten.

Twee onderzoekers van het CEGESOMA maken deel uit van dit netwerk.

Chantal Kesteloot is lid van werkgroep 2 en **Nico Wouters** is verbonden aan werkgroep 4. Het doel is om na vier jaar een beter begrip te hebben over de mechanismen die aan de oorsprong liggen van de voorstellingen van historische kennis, van wezenlijk belang in het Europa van vandaag.

CK

De eerste bijeenkomst van het project vond plaats van 31 mei tot 1 juni 2013 in de universiteit van Coimbra (Portugal). (Foto website Cost Action IS 1205)

HET ONDERZOEK NAAR DE MOORD OP JULIEN LAHAUT

Stand van zaken

Op 21 februari 2013 raakte bekend dat de Staatssecretaris voor Wetenschapsbeleid Philippe Courard bereid was de nodige middelen vrij te maken voor de tweede fase van het wetenschappelijk onderzoek naar de moord op de communistische leider Julien Lahaut. In mei 2011 was al een eerste fase van het onderzoek aangevat met de steun van Waals minister Jean-Marc Nollet en private giften die ingezameld werden door Europees parlements lid Véronique De Keyser. Het onderzoek werd op vraag van de Senaat toevertrouwd aan het CEGESOMA, dat hiervoor een beroep deed op een driekoppige ploeg bestaande uit **Widukind De Ridder**, **Françoise Muller** en professor **Emmanuel Gerard** (KU Leuven), die er de leiding over heeft.

In de **eerste fase** werd onder meer het 11.000 bladzijden tellende juridische dossier onder de loep genomen. Daarbij kon de volgende interessante vaststelling worden gemaakt. De ontdekking, in 1961, van het Belgisch Anticommunistisch Blok, een Antwerpse clandestiene organisatie die al in 1948 een aanslag op Lahaut had overwogen, gaf het gerechtelijk onderzoek een nieuw elan. Bij de Antwerpse gerechtelijke politie rees toen het vermoeden dat André Moyaen de sleutel tot de oplossing kon zijn, maar hun suggestie kreeg geen gehoor bij de onderzoeksrechter in Luik.

Het wetenschappelijk onderzoek ondersteunt die piste. Zo stootten de onderzoekers op een rapport van **André Moyaen** dat dateert van 31 augustus 1950. Dit rapport, dat zich bevindt in het archief van voormalig minister van Binnenlandse Zaken Albert De Vleeschauwer, plaatst de “executie van Lahaut” in het kader van de **Koude Oorlog** en legt de verantwoordelijkheid bij “*une sorte de synarchie qui a ses gens jusqu’aux enceintes les plus fermées et, pour le cas Lahaut, jusque dans les enquêteurs*”. Het rapport riep vanzelfsprekend meer vragen op dan het beantwoordde, maar zette de onderzoekers aan tot verdere studie.

De **tweede fase** van het onderzoek, die in **maart 2013** van start ging, richt zich in het bijzonder op het netwerk van Moyaen en zijn opdrachtgevers. Nuttige en soms ook verrassende informatie kon tot nu toe worden gevonden in de gerechtelijke archieven van Antwerpen en Brussel, alsook in het archief van de Staatsveiligheid. André Moyaen was de drijvende kracht achter een **anticommunistisch inlichtingennet**, dat onder andere gefinancierd werd door een aantal grote Belgische holdings. Zijn activiteit was sterk verweven met diverse politiediensten, waaronder de brigade van de gerechtelijke politie van Brussel, die in het gerechtelijk onderzoek een sleutelrol speelde.

De banden tussen publieke en private inlichtingennetten, die zich aan elke vorm van democratische controle lijken

te onttrekken, herinneren ons aan de kwetsbaarheid van de democratie. In die zin blijft de moord op Lahaut brandend actueel en kan het maatschappelijk belang van het onderzoek moeilijk overschat worden. Om klaarheid te scheppen in de mechanismen die de opheldering van deze misdaad hebben verhindert,

is het absoluut noodzakelijk dat de onderzoekers toegang krijgen tot de meest vertrouwelijke archieven. Dankzij de bereidwillige medewerking van de Staatsveiligheid werden haar archieven inmiddels doorgenomen. De onderzoekers hopen dat de militaire veiligheid dit voorbeeld zal volgen.

EG

Op 19 augustus 1950 wijdde *Le Drapeau Rouge*, het centrale partijorgaan van de Kommunistische Partij van België, een speciaal nummer aan de moord op Julien Lahaut.

VIJF JAAR ONDERZOEK OVER DE RELATIE TUSSEN JUSTITIE-BEVOLKING

In 2012 besliste het federaal wetenschapsbeleid om in het kader van de interuniversitaire attractiepolen (IUAP) het project *'Justice and populations'* te financieren. Het CEGESOMA is één van de partners van dit door **Xavier Rousseaux** (CHDJ-UCL) gecoördineerde project. Het CEGESOMA zal focussen op de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog, (dwang) arbeid in de kolonie en verzet en magistratuur tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze onderzoeksprojecten zijn intussen allemaal van start gegaan.

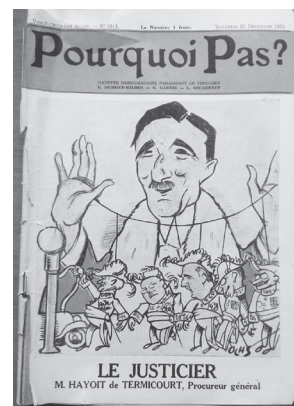
IUAP's zijn één van de belangrijkste financieringskanalen van het federaal wetenschapsbeleid. Bedoeling is onderzoeksploegen van Vlaamse en Franstalige universiteiten te laten samenwerken. Ook buitenlandse onderzoeksgroepen en federale wetenschappelijke instellingen kunnen er deel van uitmaken. Het CEGESOMA is één van de veertien partners van het project 'Justitie en bevolking', dat focust op de relatie tussen het justitieapparaat en de justitiële actoren en de bevolking, of althans specifieke bevolkingsgroepen die in bepaalde contexten als een risico werden beschouwd. De expertise van de verschillende partners wordt geclusterd in werkpakketten.

Het CEGESOMA coördineert samen met de UGent het werkpakket over de relatie tussen justitie en bevolking in tijden van oorlog (WP 3). Deze interdisciplinaire

groep bestaat uit juristen, historici (gespecialiseerd in oorlog en justitie) en sociologen. Ze zullen uiteenlopende thema's onderzoeken, gaande van praktijken (verklaring, toezicht, administratieve internering) tot actoren (politiemensen, magistraten, ambtenaren), steeds toegespitst op hun houding tegenover specifieke groepen zoals verzetslui, incivieken, de koloniale bevolking, oorlogskinderen of buitenlandse arbeiders. De focus ligt op twee periodes, de beide wereldoorlogen en het interbellum, en op twee nationale contexten, België (moederland en kolonie) en Duitsland. Het CEGESOMA voert in het kader van dit werkpakket drie onderzoeksprojecten uit, gefinancierd door de IUAP. Het Centrum verleent ook expertise en technologische ondersteuning aan de werkgroep rond de digitalisering van bronnen (WP 5). Tot slot zijn ook twee onderzoeksters, van wie de projecten in nauw verband staan met de algemene thematiek 'Justitie en bevolking', verbonden aan deze IUAP.

De impact van de Eerste Wereldoorlog op het functioneren van de Belgische justitie

Dit onderzoek, dat zowel vanuit het CEGESOMA als de Koninklijke Militaire School wordt uitgevoerd door **Mélanie Bost**, peilt naar de blijvende impact van oorlog en bezetting op het Belgische justitiële systeem en de relaties met de

Omslag van het weekblad *Pourquoi Pas ?* van 29 december 1933. Raoul Hayoit de Termicourt was van het interbellum tot de jaren 1960 een vooraanstaand magistraat.

rechtsonderhorigen. Doel is nagaan in welke mate het 'patriottisch paradigma' – een erfenis van de oorlog gekenmerkt door een versterking van controlepraktijken, de mobilisatie van de actoren en het toenemende belang van het militaire element in het strafrecht – een blijvende impact heeft gehad op de professionele praktijk van de juridische actoren en hun interactie met de bevolking.

De analyse van bepaalde diensten en de juridische behandeling van bepaalde doelgroepen – collaborateurs en politieke verdachten, Duitstalige en 'nieuwe Belgen' (Oostkantons) en een grote groep individuen, onbetrouwbaar geacht vanuit patriottisch standpunt, zoals vreemdelingen, vluchtelingen, prostituees die hun diensten aan de Duitsers hadden aangeboden – laat toe na te gaan hoe de justitie deze groepen integreert/opnieuw inschakelt of integendeel stigmatiseert en discrimineert, maar ook hoe die groepen de justitie trachten te gebruiken voor hun eigen doeleinden. Het onderzoek zal een deel van het antwoord geven op de vraag: welke

rechtsbedeling, voor welke staat en voor welke burger?

Het onderzoek valt uiteen in verschillende deelprojecten. Het eerste behandelt het functioneren van de militaire veiligheid als orgaan van gerechtelijke politie en contraspionage van de oprichting aan het front in 1915 tot de officiële afschaffing in 1929.

Volgende elementen staan centraal:

- het functioneren van de militaire veiligheid: opdracht, procedures en werkmethodes, het profiel, de vorming en de ideologie van de agenten, de concurrentie tussen de diensten, hun autonomie en de door hun controle betroffen diensten en de samenwerking met de veiligheidsdiensten van de geallieerden;
- de opstelling van de militaire veiligheid tegenover bepaalde categorieën verdachten: spionnen, deserteurs, fronters en activisten, de Duitsers onder de Rijn-Ruhr bezetting.

Latere projecten zullen ingaan op de juridische behandeling van deze verschillende groepen.

Justitie en onvrije landbouw- arbeid in de Evenaarsprovin- cie (Belgisch Congo), 1940- 1945

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de inheemse bevolking gedwongen om te beantwoorden aan een steeds stijgende vraag naar grondstoffen voor de oorlogsinspanning. De 60 dagen per jaar opgelegde arbeid in het kader van de 'educatieve arbeid' werden verdubbeld zodat elke gezonde man in de kolonie

De productie die diende voor de oorlogsinspanning werd bijeengebracht en gecontroleerd op markten, die door de koloniale administratie werden georganiseerd. Op deze foto uit november 1945 brengen vrouwen zware bananentrossen naar de markt, bedoeld als voedsel voor de arbeiders van de goudmijnen van Kilo Moto. (CEGESOMA, collectie Marcel De Waele, nr. 509753)

in principe 120 dagen opgelegde arbeid moest verrichten. Deze exploitatie lokte uiteenlopende reacties uit. Hoe zijn de magistraten en koloniale ambtenaren, belast met de omkadering, disciplineren (in bepaalde gevallen ook rekrutering), repressie en administratieve bestraffing, omgegaan met deze reacties? Hoe hebben ze getracht de economische activiteit op gang te houden? Hoe hebben ze ertoe bijgedragen de bevolking aan het werk te houden?

De rol van de justitie in de omkadering van deze opgelegde landbouwarbeid in het kader van de oorlogsinspanning, is een erg delicate kwestie. Het precaire evenwicht tussen de doelstellingen en de reële mogelijkheden van de inheemse bevolking om grondstoffen te leveren aan de geallieerden was lastig te handhaven omdat het kaderpersoneel in aantal afnam door de mobilisatie en het welzijn van de bevolking onder grote druk kwam te staan.

Dit project focust op drie aspecten, die over het algemeen weinig bestudeerd worden in hun onderlinge samenhang: de opgelegde arbeid, de rechtsbedeling en de koloniale dimensie van de kolonisatoren op het terrein, maar vooral van de betrokken gekoloniseerde bevolkingsgroepen. De rechtsbedeling op het vlak van de arbeid raakt meer dan bij andere domeinen aan de levensomstandigheden van de gekoloniseerden, en dat door het grote aantal Congolezen dat zware landbouwarbeid verrichtte. Het is dus een goede maatstaf om de demografische, economische, sociale en culturele effecten te meten van een belangrijk onderdeel van de Belgische koloniale politiek op de Congolese bevolking, en om het machtsspel te analyseren tussen

administratie, magistratuur en bevolking. Deze aspecten worden bestudeerd voor de Evenaarsprovincie, een landbouwgebied waarover de bronnen rijkelijk voorhanden zijn.

Dit onderzoek werd opgestart door **Anne Cornet** en wordt vanaf 1 mei 2013 voortgezet door **Pascaline le Polain**.

Magistratuur, politie en verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog

Jan Julia Zurné bestudeert in het kader van een doctoraatsproject (UGent, onder leiding van **Rudi Van Doorslaer**) de relatie tussen politie en magistratuur en een specifieke groep van de bevolking: de verzetslui.

Tijdens de Duitse bezetting van België in 1940-1944 bleven de bestaande apparaten van magistratuur en politie functioneren. Hun traditionele taken van ordehandhaving en toepassing van de wet kregen hiermee een andere betekenis: de uitvoering ervan was niet langer uitsluitend in het belang van de eigen staat en bevolking, maar ook in dat van een bezetter. Dit was in het bijzonder problematisch bij de bestrijding van het verzet, omdat hierbij de (vermeende) belangen van bezetter en bevolking tegenover elkaar stonden. In dit onderzoek

Onderzoek van de gerechtelijke politie naar een bomaanslag tegen het hoofdkwartier van de Rexistische beweging in de Zuidstraat te Brussel, 10 maart 1942. (CEGESOMA, nr. 275734)

staat de vraag centraal hoe magistraten en politiefunctionarissen omgingen met deze kwestie: hoe reageerden zij als de bezetter medewerking verwachtte bij de bestrijding van verzetsactiviteiten en welke gevolgen had dit? Belangrijke thema's in het onderzoek zijn de manoeuvreerruimte van politiefunctionarissen en magistraten en de onderlinge verhoudingen tussen magistratuur, politie en verzet.

Hoe evolueerde dit spanningsveld in de loop van de bezettingsjaren? Ontstonden er regionale verschillen en hoe ging het bevrijde België om met deze kwestie? Dat zijn enkele van de belangrijke vragen die in dit onderzoek aan bod zullen komen.

Digitale bronnen

Naast het wetenschappelijk onderzoek is de digitalisering en digitale ontsluiting van bronnen, databases en werkinstrumenten over de geschiedenis

'Oorlogskind' Norbert Delanghe met zijn Duitse vader. (CEGESOMA, nr. 261811)

van justitie een tweede centrale doelstelling van de IUAP (werkpakket 5). Een speciale website zal dit materiaal samenbrengen en op een wetenschappelijk verantwoorde manier ontsluiten, rekening houdend met de recente evoluties op het vlak van *digital humanities*. De ICT-afdeling van het CEGESOMA (met name **Steven Langenaken**) zal hierbij een belangrijke inbreng hebben.

Oorlogskinderen op de as Brussel-Berlijn

Met het vergelijkend archiefonderzoek in België en in Berlijn treedt het onderzoek van geassocieerd onderzoeker **Gerlinda Swillen** over de geschiedenis van oorlogskinderen in een nieuwe fase. Naast de geboortes in België uit verhoudingen tussen inheemse vrouwen en *Wehrmachtsoldaten*, ontstonden er ook in Duitsland zwangerschappen uit relaties tussen Belgische arbeiders/sters of krijgsgevangenen zowel met Duitse burgers als met al dan niet verplichte arbeiders/sters van andere nationaliteiten. Documenten in het *Landesarchiv Berlin* maken duidelijk dat niet iedere toekomstige ouder gelukkig was met een geboorte. Abortus of een poging ertoe was in het nationaalsocialistische Duitsland echter een misdaad tegen de bevolkingspolitiek, zelfs als het om een abortus bij een Joodse vrouw ging.

De processtukken geven inzage in de houding van de betrokkenen tegenover een zwangerschap, de wijze waarop een abortus werd uitgevoerd, de eventuele samenwerking... Veel van het intieme leven wordt blootgelegd. Maar ook blijkt duidelijk dat de 'taal van het Derde Rijk' (Victor Klemperer) in de rechtspraak

zich aan personen en situaties kon aanpassen. De individuele dossiers tonen de inspanningen van het Derde Rijk om dankzij afstands- en postume huwelijken kinderen te legitimeren en tot Duitse burgers te maken.

De persoonsdossiers van *Wehrmacht*-soldaten in de *Deutsche Dienststelle-WAST* illustreren op hun beurt de inspanningen die sommige toekomstige vaders zich al dan niet hebben getroost om hun kinderen te erkennen en/of door een huwelijk te wettigen.

Echt interessant wordt het onderzoek naar de kinderen van Wereldoorlog II echter door de confrontatie van richtlijnen en persoonsdocumenten uit Duitsland met die uit België.

West-Europa in tijden van crisis. Een anatomie van de buitengerechtelijke aanhouding (20ste eeuw)

Hoe paste een staat de buitengerechtelijke aanhouding toe om een crisissituatie te doorstaan? Dit is de kernvraag van het doctoraatsproject van **Laurence Petrone** (UGent, promotor **Rudi Van Doorslaer**), waarvan het onderzoeksmandaat in het CEGESOMA wordt gefinancierd door het federale wetenschapsbeleid. Het project wordt gericht op verschillende landen in West-Europa tussen 1914-1950.

De vrijheidsberovingen die in dit project centraal staan, zijn de interneringen die als administratieve maatregel getroffen werden op aansturen van de uitvoerende macht (bv. de minister van Justitie). Het betreft dus niet een vrijheidsberoving die in het kader van een

gerechtelijk onderzoek plaatsvindt. Het aanhoudingsbevel, of dus de tussenkomst van een rechter, is het onderscheidend element. Op basis van deze karakteristieken wordt in dit onderzoek de buitengerechtelijke aanhouding als een vrijheidsberoving beschouwd die gevormd wordt door wat situationeel noodzakelijk en als uitzonderingsmaatregel tijdelijk juridisch toelaatbaar geacht wordt. Hierdoor is het een praktijk die een grijze zone beslaat, een zone die ons op en over de grenzen van een rechtsstaat brengt.

Het onderzoek naar de buitengerechtelijke aanhouding wordt gestructureerd volgens de twee grootste gewapende conflicten van de eerste helft van de twintigste eeuw. Beide wereldoorlogen omzomen voor België, Nederland, Frankrijk en Duitsland de sleutelmomenten van dit onderzoek:

- de Eerste Wereldoorlog;
- de aanhoudingen van 'verdachten' in het verlengde van dit conflict;
- de aanhoudingen van mei 1940;
- de Tweede Wereldoorlog;

Politieke gevangenen tijdens de wandeling in de citadel van Hoei. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de citadel door de Duitsers omgevormd tot een concentratiekamp. Deze clandestiene foto werd tijdens de bezetting verkocht ten voordele van de slachtoffers van de Duitse repressie. (CEGESOMA, nr. 28276)

- de aanhoudingen in het kader van de naoorlogse repressie.

Als praktijk vormt de buitengerechtelijke aanhouding een relevante toetssteen om staten te vergelijken. Het raakt een kernaspect van een rechtsstaat doordat het de scheiding der machten doorbreekt: individuen worden zonder gerechtelijk bevel aangehouden en politionele bevoegdheden verglijden op aansturen van politieke en administratieve overheden.

Elke interneringspraktijk wordt op de lange termijn geanalyseerd en in comparatief perspectief geplaatst. Het primair bronnenmateriaal van centrale staatsinstanties van de

uitvoerende macht betrokken in de buitengerechtelijke aanhouding is relevant. De concrete onderzoeksvraag vormt de opstap naar een vraag die de lange termijn in beschouwing neemt, namelijk de vraag naar de invloed van een uitzonderingsmaatregel op het staatsvormingsproces. Hoe beïnvloedde deze specifieke uitzonderingsmaatregel de oorspronkelijke rechtstatelijke principes en mechanismen? Werden uitzonderlijke maatregelen en mechanismen na de crisis een aangepaste normaliteit?

Op de website van het CEGESOMA zal regelmatig bericht worden over de vorderingen van deze IUAP en over de colloquia en workshops over 'Justitie en Bevolking'.

DL/MB/PLP/LP/GS/JJZ

RECHTSPREKEN IN AANWEZIGHEID VAN DE VIJAND

De ervaring van de Belgische magistraten in 1914-1918

De geschiedenis van het gerecht viel lange tijd wat uit de boot in de historiografie over de Eerste Wereldoorlog. De **doctoraats-verhandeling** “*Traverser l’Occupation 1914-1918. Du modus vivendi à la grève, la magistrature belge face aux occupants allemands*”, die onlangs door **Mélanie Bost** aan de UCL werd verdedigd, vult deze leemte op. Mélanie herontdekte de rol die de Belgische magistraten hebben gespeeld in deze crisisperiode en werpt een nieuw licht op de verhouding tussen bezetter en bezette bevolking tussen 1914 en 1918. In een interview met de redactie van het Berichtenblad staat de historica stil bij enkele van haar belangrijkste bevindingen.

Wat was eigenlijk het uitgangspunt van dit onderzoek?

Ik heb mijn thesis gerealiseerd in het kader van de IUAP ‘*Justice and society: sociopolitical history of justice administration in Belgium (1795-2005)*’. Dit onderzoeksprogramma, gefinancierd door het federaal wetenschapsbeleid, is in 2007 van start gegaan vanuit de vaststelling dat er op wetenschappelijk gebied nog veel vragen waren over de geschiedenis van de Belgische justitie. Dat gemis aan kennis gold vooral voor de personen die in het middelpunt van de gerechtelijke organisatie stonden (de magistraten): traditioneel een erg discrete

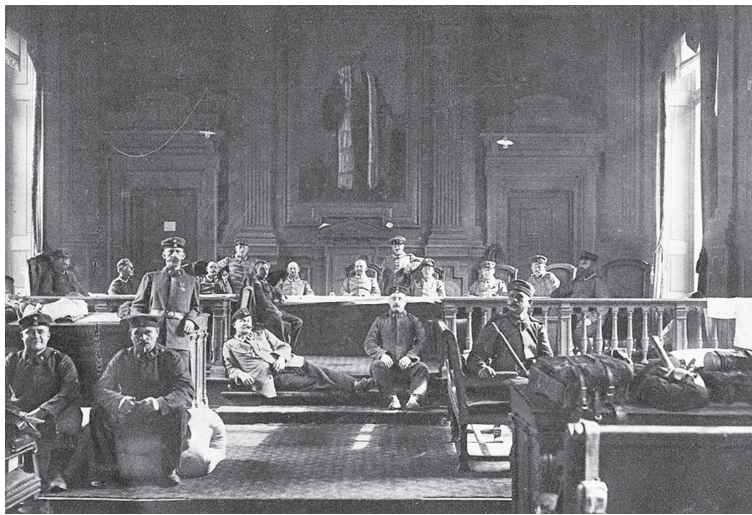
groep, maar wél de derde macht in België en in die hoedanigheid een belangrijke politieke en sociale speler.

Twee gebeurtenissen uit 1918 waren desondanks in het collectieve geheugen blijven hangen: de vervolging van de activisten van de Raad van Vlaanderen, op gang gebracht door het Brusselse Hof van Beroep, en natuurlijk de staking van de magistratuur, die een reactie was op de deportatie van leidinggevende figuren binnen het Hof wegens ‘politieke manifestatie’. Het samenleven van de rechterlijke macht met de bezetter in de drie voorafgaande jaren echter, met alle daarbij horende polemieken, was uit het gezichtsveld verdwenen. Als er al over werd geschreven, gingen het enkel over de wandaden van de bezetter.

Dit zwart-witdenken maakte een nieuw onderzoek noodzakelijk. Het toegankelijk worden van gerechtelijke archieven uit de Eerste Wereldoorlog maakte de verkenning van een relatief maagdelijk gebleven onderzoeksterrein mogelijk. Door de beschikbaarheid van archieven kon ik op een vernieuwende manier bijdragen aan het onderzoek over de bezettingsperiode en de kennis over de derde macht.

Hoe zou je de houding van de Belgische magistraten dan omschrijven?

De patriottische literatuur uit de jaren 1920 heeft het beeld opgehangen van een magistratuur die zich verzette. De bronnen laten echter een andere realiteit zien. Vóór

Duitse soldaten poseren in de rechtszaal van het Brusselse Hof van Cassatie bij het begin van de bezetting van de hoofdstad. (Foto uit 1914 *Illustré. Revue hebdomadaire illustrée des actualités universelles*)

februari 1918 was het vooral de prioriteit van de magistratuur om het voortbestaan van het gerechtelijke apparaat veilig te stellen en de onafhankelijkheid van het korps te garanderen, zelfs als dit gepaard zou gaan met ongemakkelijke compromissen.

Verskillende factoren verklaren deze aanwezigheidspolitiek. Eind 1914 werden de magistraten verplicht om een loyaliteitsverklaring te ondertekenen. Het was hun toegestaan om hun functie te blijven uitoefenen, op voorwaarde dat ze zich onthielden van elke vorm van vijandigheid tegenover de bezetter. Ook de orders die ze op het ogenblik van de invasie van de Belgische regering hadden ontvangen, schreven een neutrale en loyale samenwerking voor. Deze instructies waren gebaseerd op de mensenrechten en bestaande conventies (Conventie IV van Den Haag uit 1907), die iedere bezetter opdroeg een vorm van voorlopig bestuur te handhaven in de gebieden die onder zijn controle kwamen te liggen. Volledig in de geest van Den Haag erkenden de hoge magistraten het feitelijke gezag van de bezetter. Dat hield ook in dat die bezetter regelgeving kon uitvaardigen die hun competenties inperkte, zolang de bezetter zich maar onthield van inmenging en de magistratuur niet verplichtte tot al te veel compromissen. Ieder zijn werkdomein, zo luidde het pact.

De enge focus van de magistratuur op haar eigen onafhankelijkheid was gebruikelijk. De magistratuur had de gewoonte om zich veraf te houden van enige machtsuitbreiding. Meer zelfs, ze zou nog liever haar macht zien afnemen dan haar onafhankelijkheid te zien tanen. Dat deze habitus terugging tot de vooroorlogse periode, werd recent nog door Françoise Muller aangetoond in een publicatie over het Hof van Cassatie. Een breder tijds kader is dus nodig voor een goed begrip van de magistratuur 'in oorlog'.

Met deze juridische en sociologische elementen in het achterhoofd, is een lezing van het gedrag van de magistraten in termen van verzet en collaboratie niet erg opportuun.

Hoe verklaar je dan de gebeurtenissen van februari 1918?

In de loop van de bezetting was deze neutraliteit steeds moeilijker te handhaven. De *modus vivendi* werd steeds brozer. Dat was enerzijds het gevolg van externe factoren – een bezettingspolitiek die steeds flagranter indruiste tegen het internationaal recht (dwangarbeid, bestuurlijke scheiding) – en anderzijds van de polemieken die ontstonden in gerechtelijke kringen als reactie op het attentisme van de magistratuur. Deze onenigheid, deze confrontatie van ideeën en overtuigingen, die men na de oorlog zo snel mogelijk wilde vergeten, verklaart ten dele de staking van 1918. Deze daad betekende een totale ommeswaai in de tot dan toe gevoerde politiek. Het was een meesterlijke zet, want meteen werden de magistratuur al haar voorafgaandelijke compromissen vergeven.

De staking was een bijzonder moment, zeker in vergelijking met het gedrag van de hoge magistratuur in de jaren voordien, en ze maakte duidelijk dat voor hen het *point of no return* was bereikt. Toch ging het minder om de verdediging van de nationale instellingen, die werden bedreigd door de afkondiging van de Vlaamse autonomie – de magistratuur heeft immers niet geprotesteerd toen de administratieve scheiding inging – dan wel om de verdediging van het essentiële kenmerk van de magistratuur – haar onafhankelijkheid. Pas toen er gespot werd met de onafhankelijkheid van de magistratuur, toen de raadslieden van het Hof van Beroep van Brussel werden geschorst en de leidinggevendelingen werden gedeporteerd, ging het Hof van Cassatie over tot collectief ontslag. De oorlogservaring toont heel goed de belangrijkheid aan van groepsgeest.

Wat is volgens jou de belangrijkste bijdrage van deze studie aan de geschiedschrijving van de bezetting?

Ik zou twee punten willen noemen. Dit onderzoek onderlijnt het meervoudige en veranderlijke karakter van het begrip patriottisme. In de schoot van eenzelfde beroepsgroep kwam de aanwezigheidspolitiek al snel in conflict met verschillende, concurrerende definities van juridisch patriottisme. Sommige advocaten, maar ook enkele magistraten en vooral de man die in de naoorlogse repressie van collaborateurs een fundamentele rol heeft gespeeld, Jean Servais, vonden het jammer dat de magistratuur zich niet strijdbaarder heeft opgesteld, dat ze heeft nagelaten om de juridische taal aan te wenden om de nationale verzetsgeest aan te wakkeren.

Deze studie heeft ook het bestaan aan het licht gebracht van manoeuvreerruimte voor de bezette bevolking. In de historiografie van militaire bezettingen worden bezette gebieden nogal vaak voorgesteld als zones waar helemaal geen recht heerst en waar de bevolking als slachtoffer wordt blootgesteld aan de brute kracht van bezettingslegers. Ik denk dat ik heb aangetoond dat er onderhandelingsruimte bestond tussen de Belgische gerechtelijke macht en het burgerlijke Duitse bezettingsbestuur. Er kon een professionele verstandhouding en een relatief evenwichtige machtsverhouding tot stand komen. De magistratuur was een macht en geconfronteerd met de bezetter heeft ze zich ook als dusdanig op de kaart gezet. Haar juridische expertise bezorgde haar een machtspositie te midden van de symbolische strijd tussen Recht en Kracht, waarin het internationaal recht als alomtegenwoordig referentiekader fungeerde.

MB/DL

Officieel bezoek van koning Albert I aan de magistraten van het Hof van Cassatie in het Justitiepaleis, op 25 november 1918. (Koninklijke Bibliotheek, prentenkabinet)

DE GENDERPROBLEMATIEK IN BELGISCH CONGO

Een balans van het project “Vrouwen in de kolonie”

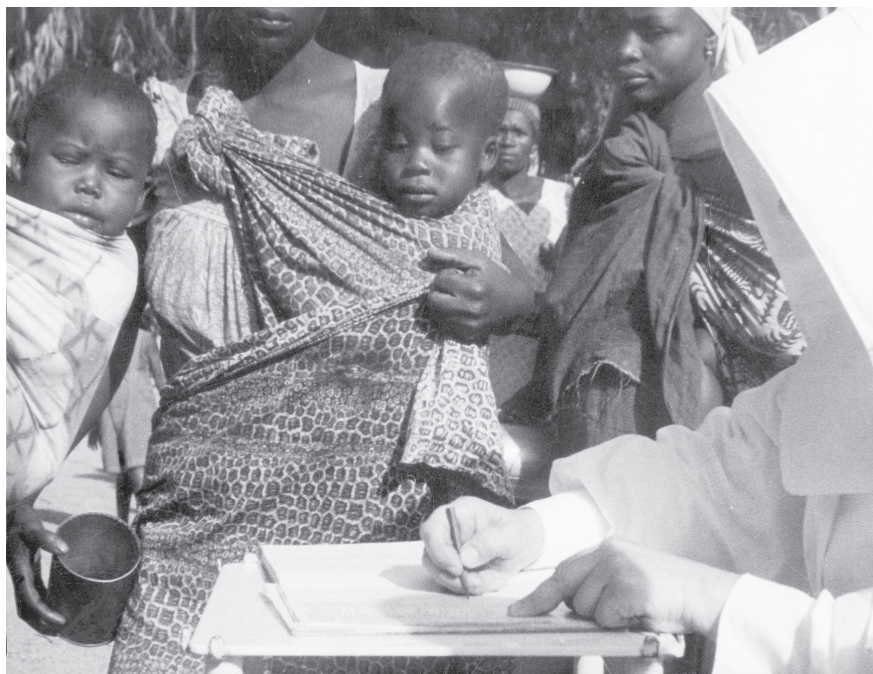
Het project ‘Vrouwen in de kolonie’, dat van 2008 tot 2011 liep in het CEGESOMA, was een poging om de **koloniale geschiedenis van 1885 tot 1962 in Congo, Rwanda en Burundi** te begrijpen vanuit het genderperspectief. Het doel was een collectief portret te schetsen van de westerse vrouwen in de Centraal-Afrikaanse gebieden, en de invloed van de aanwezigheid van Europese vrouwen in de arbeidsmarkt op de koloniale samenleving te meten, zowel in het dagelijks leven als op politiek vlak. In dit artikel brengen we enkele markante elementen naar voor die in de loop van het onderzoek van **Anne Cornet** naar boven kwamen.

Het onderzoek vertrok vanuit een prosopografische analyse van een gegevensbestand met ongeveer 5500 namen van Europese vrouwen die actief waren in Belgisch Congo en in de gebieden van Ruandi-Urundi. Dit leverde een meer gevarieerd en contrasterend beeld op van de westerse vrouwelijke wereld, en ook van de koloniale maatschappij in haar geheel, dan wat andere wetenschappelijke publicaties konden beschrijven of wat via de collectieve herinnering werd overgedragen. De studie van alle vrouwelijke staatsambtenaren geeft inderdaad een uitgesproken beeld van een sociale klasse van ambtenaren en kolonialen met een bescheiden inkomen dat niet volstond om in hun dagelijkse behoeften te voorzien. Een beeld dat sterk verschilt van de clichés waarmee de oud-kolonialen

geconfronteerd werden bij hun overijlde terugkeer in 1960.

De studie van de registers van zo’n 2200 vrouwen die op een gegeven moment door de koloniale staat bezoldigd werden, getuigt inderdaad van het bestaan van een echt korps van tijdelijke ambtenaren met een precair statuut, dikwijls in concurrentie met de Congolese *‘évolués’*. Een belangrijk deel van deze Europese vrouwen had een betaalde baan of zelfstandige activiteit opgegeven om hun echtgenoot te volgen naar de kolonie, en probeerde in Afrika op dezelfde manier een bijdrage aan het huishoudinkomen te leveren. Sommigen onder hen hadden in Afrika ook een beroepsactiviteit uitgeoefend in de privésector vooraleer te postuleren voor een baan in de administratie. Het is waarschijnlijk dat dit voor velen ook het geval was nadat ze bij de overheid gewerkt hadden, maar daar vinden we geen sporen van in de officiële archieven.

Deze vrouwen van bescheiden afkomst waren tijdens het interbellum actief in de overheidsadministratie. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verscheen echter een nieuwe groep Europese vrouwen in het overheidsapparaat. Deze namen plaatsen in die niet meer door mannelijke bedienden ingevuld werden of ze vervingen geletterde Afrikanen op delicate posten (zoals de censuur). Van 1940 tot 1945 vervoegden de echtgenotes, dochters of weduwen van hoge functionarissen bedienden in een lagere rang in wat de *‘Auxiliaires volontaires féminines’* genoemd werd. De meerderheid van

Een missiezuster maakt aantekeningen in de medische dossiers van Congolese vrouwen en kinderen, in het ziekenhuis van Stanleyville, tussen 1942 en 1944. (CEGESOMA, collectie André Cauvin, nr. 140632)

deze middenklasse vrouwen verliet de administratie op het einde van de oorlog maar hebben ongetwijfeld het pad geëffend voor een meer stabiele en kwaliteitsvolle werkgelegenheid voor vrouwen. Van 1945 tot 1960 komen inderdaad heel wat sociale assistenten en onderwijzeressen aan, waarvan de eersten samenwerkten met de echtgenotes van de *évolués* en de laatsten onderwezen in scholen voor Europese kinderen. In deze context kan een duidelijke band gelegd worden tussen de demografische groei in het Westen en de opening van de arbeidsmarkt door de overheid voor vrouwelijke bedienden uit België.

Het onderzoek beperkte zich niet tot leken, gezien de belangrijke rol die de missies speelden in het Belgisch koloniaal systeem. Het is dan ook niet te verwonderen dat religieuzen, diaconessen en andere protestante missiezusters zich in de eerste plaats gewijd hebben aan de openbare gezondheid en het onderwijs. Ze vervulden echter ook de taken van werkmeester, landbouwer en opzichter in de bouwsector. Zij waren dus ook werkgever van heel wat volwassen werknemers en kinderen en in die

hoedanigheid waren ze een belangrijke economische factor.

Door het uitoefenen van deze caritatieve en economische activiteiten, konden deze missiezusters zich weerbaarder opstellen ten opzichte van de mannelijke autoriteiten, hoofdzakelijk missionarissen, en deelnemen aan verschillende projecten van de koloniale staat. Wij hebben verder uitgebreid onderzoek gedaan naar de relatie tussen de vrouwelijke missionarissen en het koloniaal regime. In de eerste plaats hebben we deze problematiek toegepast op de onafhankelijke staat Congo, door te kijken hoe de katholieke religieuzen en de echtgenotes van protestantse predikanten de invloed van de economische politiek en de behandeling van de bevolking ervoeren, en op welke manier ze er toe hebben bijgedragen. Dit zou zeker ook voor de rest van de koloniale periode onderzocht moeten worden.

Op lange termijn opent dit onderzoek tal van onderzoekspistes. Het leverde een rijkdom aan informatie op, stelt het koloniaal systeem zelf meermaals in vraag en overschrijdt daardoor ruimschoots de genderproblematiek.

ACor

STAATSVORMING IN KOSOVO

Op zoek naar het lokale perspectief aan de hand van *life stories*

Dit onderzoek over staatsvorming in Kosovo, dat gedeeltelijk vanuit het CEGESOMA wordt gevoerd door gastonderzoekster **Arlinda Rustemi**, heeft de ambitie om een nieuw en meer lokaal perspectief toe te voegen aan de bestaande literatuur. Het proces van staatsvorming zal worden geanalyseerd aan de hand van de *life stories*-methodiek; daarbij wordt gekeken naar de biografieën van personen wier levenservaringen nieuwe aspecten kunnen blootleggen over het staatsvormingsproces.

Het project is opgedeeld in drie onderzoeksfases. In de eerste fase, *Assessing International Perceptions*

through Established Theories, zal een uitgebreid overzicht worden gemaakt van de voornaamste leerstellingen in het discours over staatsvorming. Doel van de rechtsstaat is het bouwen van staatsstructuren die ervoor zorgen dat alle burgers gelijk zijn voor de wet, dat er rust en orde heerst, dat de overheid voorspelbaar en efficiënt functioneert en dat de mensenrechten worden gerespecteerd. Naast een literatuurstudie zullen er ongeveer dertig halfgestructureerde interviews worden afgenomen met mensen die werkzaam zijn in internationale instellingen (UNMIK, UNMBIH en EULEX), én met academici die staatsvorming bestuderen. Dit alles met het doel de voornaamste leerstellingen over de promotie van de rechtsstaat en van veiligheid te

Het gebouw van de *European Union Rule of Law Mission Kosovo* in Pristina. (Foto EULEX)

verhelderen. Vooral de personen die een belangrijke rol hebben gespeeld of een grote kennis hebben vergaard over het staatsvormingsproces in Kosovo, zullen worden benaderd voor interviews.

De tweede fase, *Testing Established Assumptions through Life Stories*, omvat het meest vernieuwende aspect van dit project. Lokale perspectieven over de implementatie van de rechtsstaat en van binnenlandse veiligheid zullen worden blootgelegd aan de hand van vijf levensverhalen uit Kosovo. Die verhalen zullen op een dialectische manier met elkaar worden geconfronteerd.

Tijdens de laatste fase, *Reassessing International Perceptions*, worden de internationale opvattingen opnieuw naar waarde geschat door de internationale actoren te confronteren met de empirische bevindingen uit het *life stories*-onderzoek. De personen uit het eerste luik van het onderzoek zullen opnieuw worden geïnterviewd. We zullen de voornaamste resultaten van het lokale onderzoek beschrijven en de personen de ruimte laten om te reflecteren over de resultaten. Zo kunnen er conclusies getrokken worden

voor toekomstige benaderingen van staatsvorming in Kosovo.

Onderzoek verrichten over staatsvorming aan de hand van *life stories* is methodologisch innovatief. De persoonlijke *life story*-aanpak reikt nieuwe inzichten aan voor de beoordeling van en toekomstige modellen voor rechtsstaat- en veiligheidsmissies. Op wetenschappelijk vlak voegt deze aanpak een nieuwe analytische laag toe aan de bestaande literatuur over staatsvorming, waardoor dit project mee bepalend kan zijn voor toekomstige onderzoeksagenda's. We maken ons sterk dat dit project ook een bredere maatschappelijke relevantie heeft omdat er een omvattende visie wordt voorgesteld die zowel de 'internationale' als 'lokale' perspectieven sterker benadrukt. Het leidt ook tot concrete en gecontextualiseerde antwoorden en wil lessen trekken uit de ervaringen van kwetsbare staten en samenlevingen in de Balkan. Zo worden de mogelijke, negatieve neveneffectieven van staatsvorming (strijd tussen burgers, onveiligheid, corruptie en economische moeilijkheden) verzacht. Ten slotte bevordert dit onderzoek het begrip van de buitenlandpolitiek en ontwikkelingsstrategieën van kwetsbare staten.

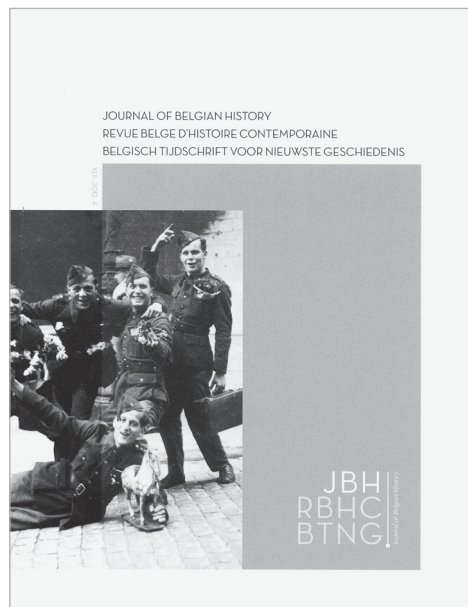
Arlanda Rrustemi

HET *BELGISCH TIJDSCHRIFT VOOR NIEUWSTE GESCHIEDENIS*

De vernieuwing zet zich door

In december vorig jaar verscheen de allereerste editie van het *Journal of Belgian History*, het nummer van het *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* dat integraal in het Engels wordt gepubliceerd. Met dit initiatief willen we aan het historisch onderzoek over het eigentijdse België een grotere zichtbaarheid geven. Dit voorjaar verscheen het eerste nummer van de jaargang 2013, en eind oktober verscheen het dubbelnummer (zie p. 46). Het mag duidelijk zijn dat het CEGESOMA de nieuwe uitdaging met beide handen aangrijpt. De vernieuwing van het tijdschrift ging ook gepaard met een nieuwe website (www.journalbelgianhistory.be), waarop alle oude nummers terug te vinden zijn en recente nummers besteld kunnen worden.

Het was niet zonder enige trots dat de redactie eind 2012 het **eerste Engelstalige nummer** voorstelde. We zijn ons immers bewust van het grote belang ervan. Door te publiceren in het Engels, willen we het in België gevoerde onderzoek en het Europese belang van België in de eigentijdse periode onder de aandacht brengen, én een grotere zichtbaarheid geven aan individuele Belgische onderzoekers. Het begint er

meer en meer op te lijken dat voornamelijk Engelstalige publicaties wetenschappelijk aanzien verwerven. Hoezeer we deze evolutie ook (terecht) betreuren, ze is onvermijdelijk.

Het Engelstalige nummer telt vijf artikels. **Frank Gerits** plaatst de Belgisch-Amerikaanse relaties tijdens de Koude Oorlog in een nieuw perspectief. Drie onderzoekers van de Universiteit van Gent bestuderen, vanuit een eerder sociologische invalshoek, de geografische spreiding van studieniveaus sinds de jaren 1970. In haar bijdrage over de etnische diversiteit in Rwanda sinds het begin van de 20ste eeuw, rekent **Petra Vervust** af

met enkele stereotiepe opvattingen die gevoed werden door de Rwandese genocide van 1994. Het artikel van **Frederik Verleysen** en **Tim Engels** lijkt misschien een buitenbeentje in een historisch tijdschrift. Nochtans loont het de moeite om, in tijden waarin publicaties meer en meer worden geëvalueerd in termen van bibliometrie, dieper in te gaan op de wetenschappelijke publicatiecultuur in Vlaanderen. In het vijfde en laatste artikel behandelt **Nel de Muelenaere** het Belgische militaire beleid in het laatste kwart van de 19de eeuw. In de rubriek *Current Issues in Belgian History* staan **Bruno De Wever** en **Chantal Kesteloot** stil bij de wijze waarop historici aankijken tegenover de oorzaken voor de geleidelijke desintegratie van België. Het spreekt voor zich dat het belang van dit onderwerp het academische milieu ver overstijgt.

In de rubriek *Debate* stellen drie historici – **Nico Wouters**, **Laurence Van Ypersele** en **Sophie De Schaepdrijver** – zich, aan de vooravond van de herdenkingen van de Eerste Wereldoorlog, vragen bij de diverse vormen van herinneringscultuur in de verschillende delen van ons land en in België in zijn totaliteit. De drie bijdragen verschenen reeds in het Frans en het Nederland in het nummer 2-3 van 2012, en zijn ook reeds online raadpleegbaar. Hetzelfde geldt voor het tweede deel van de debatrubriek, waarin **Lieven Saerens** de visie van de Duitse historica Insa Meinen op de Jodenvervolgung in België, kritisch evalueert.

Het eerste nummer van 2013 bevat vier artikels, die elk op hun beurt rijk en gevarieerde onderwerpen behandelen. Twee bijdragen stellen scherp op

beroepsgroepen van wie de geschiedenis nog te weinig was bestudeerd: de medische specialisaties enerzijds en de ingenieurs anderzijds. Hoe reageerde de algemene geneeskunde op de opkomst van allerlei specialisaties vanaf het midden van de 19de eeuw? Hoe verliep de strijd voor de erkenning van deze specialisaties en welke gevolgen had deze strijd voor de medische wereld in het algemeen? Op het ogenblik waarop sommige specialisaties nog steeds moeten vechten voor hun erkenning, is het inzicht dat **Ineke Meul** en **Rita Schepers** verschaffen over de debatten in het verleden, erg verhelderend. Een andere interessante beroepsgroep zijn de ingenieurs, van wie de leefwereld en het wereldbeeld nauwkeurig worden geanalyseerd door **Willemijne Linssen** en **Krista De Jonghe**. Ook bij de ingenieurs speelden de kwesties vorming, erkenning en legitimiteit een belangrijke rol. Hoe hebben ingenieurs zich geprofileerd in het 19de-eeuwse België? Wat was hun plaats op de arbeidsmarkt en hoe verhielden ze zich tot twee grote buitenlandse ingenieurstradities, te weten de Engelse en de Franse? Een onbekende wereld gaat open...

De bijdrage van **Svenja Weers** en **Marnix Beyen** over Eggert Reeder situeert zich iets dichterbij het heden. Het

artikel biedt een analyse van de briefwisseling van de voormalige topman binnen het Duitse militaire bezettingsbestuur in België. Hoe was zijn geestesgesteldheid na de oorlog? Hoe keek hij terug op zijn activiteiten in het verleden? Hoe verhiield hij zich tot de naoorlogse Bondsrepubliek?

Vincent Genin ten slotte ontrafelt de Franse buitenlandpolitiek ten tijde van

de Congocrisis in 1960-1961. Hoe keek Frankrijk aan tegen de Belgische belangen in Congo, in een periode waarin het land zélf af te rekenen had met koloniale problemen? Het artikel legt ook de nadruk op de belangrijke rol van de toenmalige Belgische ambassadeur te Parijs, Marcel-Henri Jaspar.

U heeft dus genoeg lectuur voor een ware ontdekkingsreis!

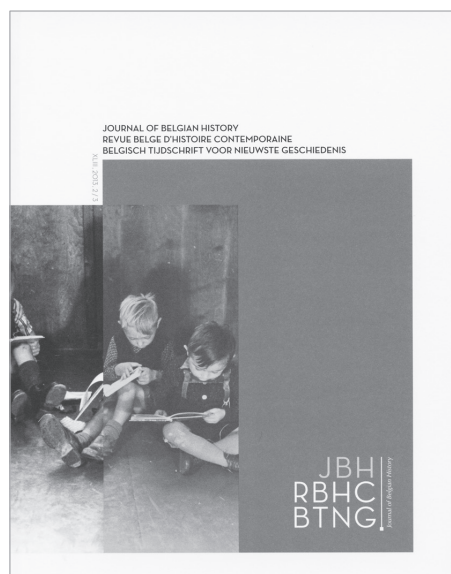
CK

EEN NIEUWE NUMMER VAN HET BTNG

Een rijke oogst

Het nr 2-3 van 2013 dat zopas verscheen, is een dubbelnummer. Zes artikels voeren de lezer naar de 19de eeuw, het Interbellum en de naoorlogse periode. Verschillende invalshoeken komen aan bod, van sociaaleconomische, over politieke en culturele tot koloniale geschiedenis. Het nummer bevat verder een boeiende debatrubriek over het *In Flanders Fields Museum* en *Kazerne Dossin*, een overzicht van recente doctoraten en een rijke oogst aan recensies. Kortom: 370 pagina's niet te missen lectuur!

CK

Alle publicaties kunnen bij het CEGESOMA worden besteld via mail (lieve. maes@cegesoma.be) of telefoon (0032 (0)2/556.92.07).

DE ACTA VAN HET COLLOQUIUM “JUSTICE IN WARTIME AND REVOLUTIONS” ZIJN VERSCHENEN

In september 2011 organiseerde het CEGESOMA samen met het *Centre d'Histoire du Droit et de la Justice* (UCL) in het kader van de interuniversitaire attractiepool ‘Sociopolitieke geschiedenis van de Belgische justitie’ een **internationaal colloquium over justitie in periodes van oorlog en revolutie**. De acta van dit colloquium zijn nu verschenen.

periodes en de betekenis van het internationaal recht.

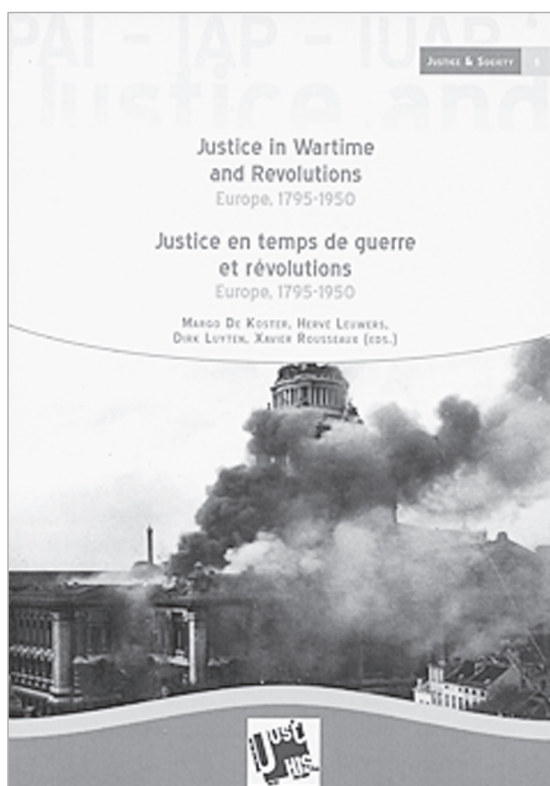
Verder wordt gefocust op specifieke groepen en actoren zoals politiemensen, kinderen of juristen actief in internationale netwerken. Enkele bijdragen zijn comparatief opgevat.

DL

De bundel *Justice in Wartime and Revolutions Europe, 1795-1950*, uitgegeven in de reeks *Justice and Society* van het Algemeen Rijksarchief, telt 376 bladzijden.

In twintig bijdragen gaan Belgische en buitenlandse specialisten in op verschillende aspecten van de werking van justitie in periodes van oorlog en revolutie, van de Franse Revolutie tot 1950. Veel aandacht gaat uit naar de beide wereldoorlogen.

Uiteenlopende kwesties en actoren komen aan bod, onder meer de werking van het militaire gerecht tijdens de Eerste Wereldoorlog, volksjustitie in revolutionaire

toeliet OCR van optimale kwaliteit te genereren.

De website betekent een grote vooruitgang voor het onderzoek, niet alleen omdat de verschillende titels werden samengebracht maar ook omdat het zoeken op een woord leidt tot efficiëntiewinst. Verder wordt onderzoek over de kranten zelf nu veel makkelijker (bijvoorbeeld analyse van het woordgebruik en het discours, iconografie, redactionele lijn...).

Het was van bij de aanvang van het project al de bedoeling om niet alleen gespecialiseerde onderzoekers te stimuleren om deze rijke collectie te gebruiken, maar ook het 'grote publiek' van niet-specialisten. De pers leent zich hier heel goed toe. Ze verschaft (weliswaar vaak gekleurde) informatie over zeer uiteenlopende aspecten van het dagelijks leven. Ook over de op het eerste gezicht banale, maar in een bezettingscontext essentiële kwesties zoals de ravitaillering (rantsoeneringstabellen, reclame voor ersatzproducten, enzovoort). Voor de lokale geschiedenis is de pers een eersterangsbron. Vooral de clandestiene pers biedt hier, door zijn vaak lokale inplanting en verspreiding, talrijke mogelijkheden.

Om de niet-gespecialiseerde lezer wegwijs te maken en te begeleiden, worden op de website korte artikelen gepubliceerd over de fenomenen clandestiene en gecensureerde pers en over bepaalde kranten of figuren die er een centrale rol in hebben gespeeld. De lezer vindt verder een gedigitaliseerde versie van de belangrijkste repertoria en referentiewerken over de Belgische clandestiene en gecensureerde pers.

Auteursrecht

De website kon direct op grote belangstelling rekenen, niet alleen vanuit België, maar ook vanuit Frankrijk, Nederland, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en... Irak. De website draagt dus ontegensprekelijk bij aan de internationalisering van het CEGESOMA. De statistiek van de bezoeken tussen 25 augustus en 24 september 2013 toont dat de website blijvend aan een vraag beantwoordt. In die periode, dus bijna negen maand na de lancering, werd de site 694 keer bezocht en werden 6.447 pagina's weergegeven.

Om auteursrechtelijke redenen kunnen jammer genoeg enkel de gedigitaliseerde clandestiene kranten rechtstreeks via het internet geraadpleegd worden. De gecensureerde pers kan worden geraadpleegd in de leeszaal van het CEGESOMA. Momenteel wordt echter onderzocht of het niet mogelijk is ook de gecensureerde pers uit de Eerste Wereldoorlog via het internet raadpleegbaar te maken. De vraag naar informatie over de Grote Oorlog zal de volgende jaren immers alleen maar groter worden. In afwachting kunt u een bezoek brengen aan de website <http://warpress.cegesoma.be/nl>.

DL

ARCHIEFAANWINSTEN

De sombere jaren en de naoorlogse periode in de kijker

De periode na 1945 komt weer eens rijkelijk aan bod met belangrijk nieuw archief.

Victor Larock jr. schonk het archief van zijn vader, de bekende socialistische politicus **Victor Larock**. Via correspondentie, nota's en teksten, agenda's en knipsels uit de jaren 1944-1977, komt een heel stuk van diens carrière opnieuw tot leven (AA 2330). Oud-verantwoordelijke Albert Guyaux deponeerde het archief van de NGO *Un Bateau pour l'Asie du Sud-Est*, dat betrekking heeft op **vluchtelingen in dat deel van de wereld in de periode 1985-2000** (AA 2339). Van RTBF-regisseur Hugues Le Paige is een deelarchief afkomstig, dat vooral handelt over het **maken van televisie en documentaires (1975-2000)** (AA 2320). Er moet ook vermeld worden dat de laatste meters **pacifismearchief** van wijlen Jean Van Lierde gedeponneerd werden (ze zijn nog niet consulteerbaar, de ordening volgt later). En vergeten we ook niet het volumineuze MRAX-archief te vermelden (waarover elders meer in dit *Berichtenblad*).

De herinnering aan en de historiografie over de sombere jaren komen aan bod in verschillende nieuwe documentaire en onderzoeksarchieven. Van wijlen Paul Brusson, oud-politiek gevangene en voorzitter van het Nationaal Monument aan de Weerstand te Luik, is een documentair bestand afkomstig met betrekking tot **concentratiekampen en herinnering (jaren 1980-2010)** (AA 2323). De Duitse onderzoeker

Johannes Blum schonk zijn verzameling werkdocumenten in verband met **interviews met Joden in België over de oorlogsperiode** (AA 2332).

De grootste documentaire collectie is afkomstig van wijlen Willy Van Puyvelde, die jarenlang vertrouwelijke documenten verzamelde over, onder andere, **de Sipo-SD in Antwerpen en de bezettingsperiode aldaar** (AA 2356). Haast even volumineus is het onderzoeksarchief van Georges Van Merode over de **luchtoorlog boven Europa** (nog in behandeling). Van wijlen Maurice Bouchez noteren we zijn onderzoeksarchief met betrekking tot de **gevechten en de bevrijding in de streek van Wodecq** (AA 2344).

Jean-Marc Vanderlinden maakte dan weer zijn onderzoeksarchief over in verband met de **sociale reclassering van ex-vrijwilligers van het Légion Wallonie** (AA 2349). En wijlen ULB-historicus John Bartier is de archiefvormer van een verzameling studentenwerken, het resultaat van seminarieonderzoeken over **lokale politiek in Brussel** tijdens de 19e en 20ste eeuw (AA 2322). In een ander artikel gaan we dieper in op de verzameling brieven van gefusilleerden, die onlangs in het CEGESOMA werd samengebracht door Fabrice Maerten.

Uiteraard moeten eveneens verschillende 'klassieke' aanwinsten gesignaleerd worden. Van wijlen oud-'CRAB' Gustaaf Debelder ontvingen wij uitgebreid archief en documentatie met betrekking tot de **hergroepering van jongeren in Frankrijk in 1940** om een nieuw Belgisch leger te

vormen. Het bevat zowel eigentijdse documenten als herinneringen en personendossiers (AA 2319). Wie geïntrigeerd raakte door de roman *Kruistocht der jongelingen* van Ivo Michiels, vindt hier zeker zijn gading... Het archief Jacques Bertrand betreft de levensloop van een andere jongere in de jaren 1940: **Passieve Luchtbescherming in 1939-1940, de Belgen in Frankrijk in 1940, het verzet en het Belgisch leger** (AA 2334). De documenten van Frans Luyckx betreffen **het verzet (Geheim Leger) en pilootenhulp in de streek van Willebroek** (AA 2318). Het CEGESOMA verwierf ook een deelarchief van de familie Sasse van en over **Eric Sasse**, voormalig liberaal schepen te Antwerpen, vermoord door Vlaamse collaborateurs, en over zijn zoon **Jean Sasse** in 1939-1965 (consulteer ook het archief van het Studiecentrum Franstaligen in Vlaanderen!) (AA 2321). Van heel andere aard zijn het kleine maar interessante archief 'Bill' De Smedt over de beruchte **dienst 'Bijzondere Opdrachten' van de Antwerpse politie**, onder andere bevoegd voor undercoveractiviteiten tegen Duitse spionage (AA 2357), en het archief van wijlen Modeste Vuylsteke de Laps, die verantwoordelijk was voor het naoorlogse reilen en zeilen van de **anciens van de Belgische fusiliersbataljons in Ierland** (AA 2355). Een ander artikel in dit *Berichtenblad* staat stil bij de verwerving van het rijke archief van Frédéric Eickhoff.

Naast persoonsarchief uit en over de oorlogperiode werden ons ook originele microfilms geschonken van de **clandestiene inlichtingsdienst Bayard**, gericht aan de Veiligheid te Londen (AA mic 171). Een volumineus naoorlogs archief waar de thema's vaderlandslievende verenigingen, riten en plechtigheden vooraan staan, is dat van de **Nationale**

Federatie van Oudstrijders van de fameuze Brigade Piron (AA 2358). Ten slotte noteren we een uitgebreid archief over de **materiële 'Wiedergutmachung' aan raciale en politieke gevangenen**, een eenmansinitiatief van een lid van de Witte Brigade (nog in behandeling).

De eerste Bren-carrier van de Brigade Piron, 1941.
(CEGESOMA, nr. 1678)

In de reeks **dagboeken en manuscripten** kunnen een kleine veertig acquisities vermeld worden. Het grootste deel ervan betreft **militaire en burgerlijke gebeurtenissen in 1940** (AB 2600 tot 2636). Maar er zijn ook diverse (onuitgegeven) teksten van Etienne Verhoeyen met betrekking tot aspecten van de Abwehr-activiteiten en geallieerde contraspionage in België en Frankrijk in 1936-1942 (AB 2614), concentratiekampmemoires (onder andere *Pour que la mémoire demeure...* van Paul Brusson) (AB 2622), en documenten over Belgen buiten België zoals *Uit het dagboek van een Korea veteraan* van André Van Damme (AB 2624) en *Georges Godding face aux rebelles mulâtres dans la province du Congo-Ubangi en 1964-65* door Philippe Godding (AB 2633). En ten slotte de rareiteit *Das Mädchen von Flandern. Roman einer kranken Liebe*, een (gefotokopieerd) manuscript van een roman uit 1944 door de Duits-Joodse emigrant (en doodsvijand van Alfred Döblin) Salomon Dembitzer (AB 2621, een gift van prof. J. Duytschaever).

De schenkers van al deze archieven worden hierbij van harte bedankt!

DM

ARCHIEF FRÉDÉRIC EICKHOFF NEERGELEGD IN HET CEGESOMA

Nadat Jacques Eickhoff, zoon van advocaat Frédéric Eickhoff, ons jaren geleden opmerkzaam had gemaakt op het archief van zijn vader, is dit archief met toelating van de familie en na een lang onderhandelingsproces neergelegd in het CEGESOMA. Het Eickhoff-archief kan de studie van de **Duitse repressie, militaire rechtspraak en het verzet** een aardige stap vooruit helpen.

Frédéric (of Freddy) Eickhoff was de verdediger van een 2500-tal verzetslui, die in het bezette België moesten verschijnen voor de Duitse militaire rechtbanken

op beschuldiging van spionage, wapenbezit, hulp aan de geallieerden, het beluisteren van de Engelse radio, enzovoort. Ondanks het feit dat hij bij een aantal Duitse diensten niet bepaald op een goed blaadje stond, kon hij meer dan eens strafvermindering bekomen. Meester Eickhoff en zijn medewerkers Delhaize en Van Hecke bewaarden al die tijd de procesdocumenten van hun zaken. Deze ettelijke meters documenten worden nu, zeventig jaar na de bezetting, opengesteld voor het wetenschappelijk onderzoek.

De overeenkomst met de familie Eickhoff stipuleert dat bij raadpleging van de documenten het beroepsgeheim geëerbiedigd moet blijven en dat er dus geen namen openbaar gemaakt worden. Het archiefbestand is trouwens in vrij slechte staat, zodat vóór de eigenlijke openstelling nog enkele conservatiemaatregelen dienen getroffen te worden. Van zodra deze achter de rug zijn, zal dit kenbaar gemaakt worden en wordt raadpleging mogelijk.

DM

Frédéric Eickhoff tijdens de bezetting. (Collectie Jacques Eickhoff)

MRAX-ARCHIEVEN OVERGEDRAGEN AAN HET CEGESOMA

Het CEGESOMA heeft zopas de overdracht van de archieven van de *Mouvement contre le Racisme l'Antisémitisme et la Xénophobie* (MRAX) afgerond. Dit indrukwekkend archieffonds (100 strekkende meter) bevat eersterangsinformatie over de geschiedenis van de **immigratie in België sinds de jaren 1960** én over de opkomst van de multiculturele samenleving in ons land. Het fonds wordt momenteel geklasseerd in ons nieuwe depot in de Belgradostraat.

MRAX ontstond in 1950 en was een initiatief van voormalige Joods-communistische verzetslui, die vooral in de schoot van het Onafhankelijkheidsfront actief waren geweest. De beweging stond eerst gekend onder de naam *Union des Juifs contre le racisme, l'antisémitisme et pour la paix* (UJRAP), en daarna als *MRAP-Belgique* (*Mouvement de lutte contre le racisme, l'antisémitisme et pour la paix*). De organisatie, die onder de leiding stond van Hertz Jospa, werkte sinds 1950 mee aan het Franse tijdschrift *Droit et Liberté* en verzorgde de verspreiding ervan in België.

Toen België, door de grote nood aan industriële arbeidskrachten, vanaf de jaren 1960 getuige werd van nieuwe migratiestromen, ging MRAP zich meer en meer richten op de vraagstukken rond opvang en integratie. Geconfronteerd met deze nieuwe realiteiten, nam de beweging ook de strijd tegen xenofobie op in haar

programma. In 1966 veranderde de naam daarom in MRAX.

Sindsdien heeft MRAX zich steeds geprofileerd als een van de belangrijkste spelers in de strijd tegen raciale uitsluiting. Die strijd vertaalde zich in talrijke preventiecampagnes, projecten rond permanente vorming, tentoonstellingen, studiedagen over discriminatie in het algemeen, tussenkomsten op het nationaal-politieke plan met het oog op een wettelijk kader tegen racisme, enzovoort. MRAX was ook zeer actief op het terrein zelf, tussen de migrantenbevolking. Vanaf 1969 had ze daarvoor een juridische onthaaldienst.

De MRAX-archieven illustreren zeer goed hoe het naoorlogse België geleidelijk aan evolueerde naar een multiculturele samenleving. De beweging stond in het midden van de strijd tegen elke vorm van uitsluiting, en ze vestigde de aandacht op elke stuiptrekking in deze evolutie. Aan de hand van de persoonlijke dossiers van de onthaaldienst kan worden kennisgemaakt met de levensomstandigheden van nieuwkomers in België. Daarom zijn deze archieven een uitstekende bron voor immigratiegeschiedenis *from below*.

Voor meer informatie, contacteer **Mathieu Roeges** (mathieu.roeges@cegesoma.be).

MR

AFSCHIEDSBRIEVEN VAN TERECHTGESTELDE BELGISCHE VERZETSLUI (1940-1944)

Een unieke collectie verzameld in het CEGESOMA

Sinds de zomer van 2013 worden in het CEGESOMA ongeveer 600 brieven of uittreksels van brieven verzameld in één enkel archieffonds (AA 2346). Ze zijn geschreven door 383 mannen (en één vrouw!), enkele uren voor hun terechtstelling door de bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze aangrijpende documenten vormen een uitzonderlijke getuigenis van de manier waarop deze verzetslieden angstig hun nakende dood tegemoet gingen, of althans

wat zij daarvan wilden laten merken. Ze geven ons ook een interessante inkijk in de omgang met de dood in West-Europa omstreeks het midden van de 20ste eeuw.

Het succes van de zoektocht naar deze brieven, die in 2009 begon naar aanleiding van een wetenschappelijk artikel over het onderwerp¹, is in grote mate te danken aan de rijkdom van de collecties van het CEGESOMA. Die bevatten inderdaad de laatste schrijfsels van ongeveer 230 geëxecuteerde verzetslieden en/of

Naoorlogse huldeplechtigheid voor de gefusilleerden van de Nationale Schietbaan. (CEGESOMA, fonds André Cauvin, nr. 136802)

gijzelaars. Vele brieven werden overigens gevonden dankzij de grote respons op een oproep gelanceerd op onze site in maart 2009, via informatie van **Gert De Prins**, historicus bij de Dienst Oorlogsslachtoffers, en door verschillende dossiers in het Memoriaal Breendonk gerelateerd aan Otto Gramann, de Duitse militaire aalmoezenier verantwoordelijk voor de Belgische gevangenen.

Het resultaat is dat het CEGESOMA nu beschikt over 539 brieven, grotendeels integrale reproducties (481) en 49 briefjes geschreven op devotieprentjes en gericht aan mgr. Gramann, verdeeld over **384 dossiers op naam**. Er zitten vaak boekuittreksels of persartikels bij over de verdiensten van het slachtoffer. Van deze laatste is een lijst beschikbaar die is toegevoegd aan de beschrijving van het fonds op de online catalogus Pallas. Er is verder een tabel beschikbaar in onze leeszaal met voor praktisch alle 380 personen de geboortedatum, de taal van de brie(f)(ven), de leeftijd bij overlijden, de datum, plaats en type van executie, het aantal brieven, de mate van restitutie, alsook referenties naar de gebruikte bronnen.

Zo kunnen we vaststellen dat bijna 90% van de terechtgestelden tussen 18 en 41 jaar oud was en dat 71% zich uitdrukte in het Frans. De verzamelde brieven komen voornamelijk van Belgische gefusilleerden

(350 gevallen), vooral van de citadel van Luik (137) en de Nationale Schietbaan in Schaarbeek (98 à 105).

De genoemde tabel levert nog meer informatie op – over de verzetsactiviteiten bijvoorbeeld – over de 101 gevallen die als basis voor het voornoemde artikel dienden. Een grondige analyse van de afscheidsbrieven van dit honderdtal mannen (en die ene vrouw) wijst erop dat ondanks de grote diversiteit wat betreft hun houding in het aanschijn van de dood, er toch één overheerst: die van de berusting. Die gelatenheid, dat bezweren van hun angst voor het niets, wisten de veroordeelden te bereiken via een geïdealiseerd beeld van hun dood, door zich in te denken wat die dood kon betekenen voor de naasten, de achterblijvers of de geliefden. Om deze band in stand te houden deed de stervende een beroep op de godsdienst en/of het vaderland. Zijn maatschappelijke engagement in de strijd tegen de bezetter – meestal de directe aanleiding voor zijn terdoodveroordeling – gebruikt hij om een beeld van de verzetsheld te construeren, waarin hopelijk elk lid van zijn gemeenschap zich zal herkennen, zodat er tussen beiden een hechte band ontstaat en hij niet wordt vergeten.

In zekere zin helpt deze bronnencollectie om de slachtoffers van de door hen zo gevreesde vergetelheid te redden.

FM

1 FABRICE MAERTEN & EMMANUEL DEBRUYNE, "En guise d'adieu. Les dernières lettres des résistants et assimilés de Belgique, exécutés par l'occupant lors des deux guerres mondiales", in BRUNO CURATOLO & FRANÇOIS MARCOT, *Écrire sous l'Occupation. Du non-consentement à la Résistance. France-Belgique-Pologne 1940-1945*, Rennes, 2011, p. 371-386.

AANWINSTEN VOOR DE BIBLIOTHEEK

De Koude Oorlog en andere conflicthaarden

De aanwinsten voor de bibliotheek bleven in 2012-2013 op een aanvaardbaar pijl. Dat is op zich reeds een verdienste, want het bibliotheekpersoneel had de handen vol met de verhuis van een deel van de collectie naar het nieuwe depot in de Belgradostraat, hetgeen de aankopen anderhalve maand deed stilvallen. Hieronder stippen we enkele nieuwe boeken aan over de Koude Oorlog en de collectieve herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. We wijzen ook op de rijkdom van de collecties die we tweedehands op de kop hebben kunnen tikken.

We beginnen met de aandacht te vestigen op enkele Angelsaksische werken, die een verfrissende visie op de geschiedenis van de **Koude Oorlog** voorstaan. Het even volumineuze als erudiete *Oxford Handbook of Postwar European History* (uitgegeven bij Oxford University Press) staat sinds dit jaar in onze rekken. Ook het waardevolle boek van Anne Applebaum, getiteld *Iron Curtain. The Crushing of Eastern Europe 1944-1956* (Londen, Penguin Book), is het vermelden waard. Na de nodige tijd van bezinning en reflectie, vonden we het opportuun om ook de Franstalige uitgave van Tony Judts *Postwar* aan te kopen, in 2010 in Parijs uitgegeven door Editions Pluriel. De Franse titel luidt: *Après guerre*.

Une histoire de l'Europe après 1945.

Judts boek wordt door critici erg hoog ingeschat. Het is dan ook gepast om het aan te bieden aan de grote groep 'ontwikkelden' die zich van de Franse taal bedienen.

Aan dit lijstje willen we nog één titel toevoegen. In 2012 bracht Martin Conway, allesbehalve een onbekend gezicht voor onze instelling, een belangrijk onderzoeksproject tot voltooiing.

Conway is een voornaam kenner van de eigentijdse Belgische geschiedenis. Zijn boek *The sorrows of Belgium. Liberation and Political Reconstruction 1944-1947* (Oxford University Press) is erg rijk en bevat veel originele – want met de blik van een buitenstaander geschreven – historische reflecties over politiek-maatschappelijke problemen die ons land in hun greep hielden in de jaren 1945-1950.

Ook de eerder klassieke CEGESOMA-thema's werden niet uit het oog verloren. Het monumentale syntheseswerk van Antony Beevor, *The Second World War*, door de uitgever aangeprezen als '*The definite history*' (sic!) van de **Tweede Wereldoorlog** (New York/Londen/Boston), bevindt zich voortaan in onze rekken. Al betwijfelen we wel enigszins of Beevors boek echt zo 'definitief' is. De kennis van één van onze vertrouwde interesseelden werd verrijkt door *Saisies, spoliations et restitutions. Archives et*

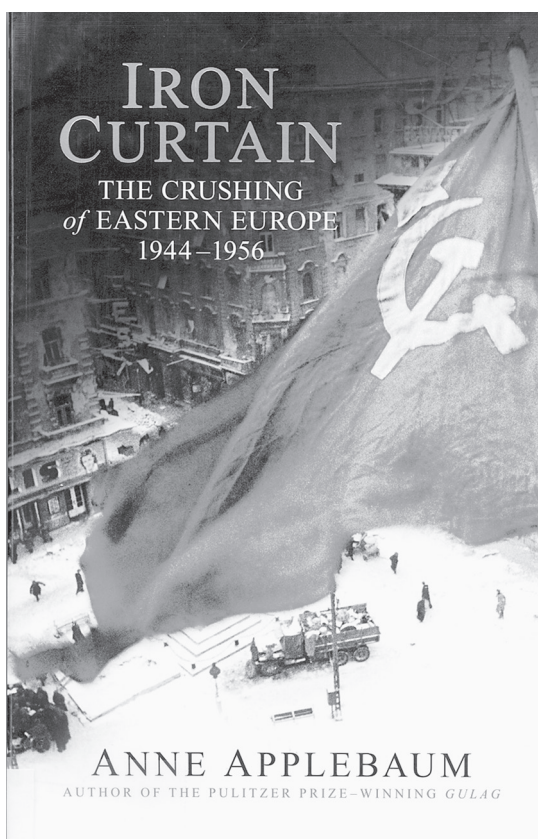
bibliothèques au XXe siècle, resultaat van een collectief onderzoek gevoerd door de universiteit van Rennes, onder leiding van Alexandre Sumpf en Vincent Laniol. We zouden deze uiteenzetting nog lang kunnen rekken. Ieder jaar verrijken we onze bibliotheek immers met minstens 1.500 à 2.000 titels. In mei-juni 2013 stond de teller al op meer dan 58.500 boeken.

‘progressieve’ thema’s en gaan vaak over Derde Wereld-problematieken. Ze zijn een uitstekende aanvulling op de eerder verworven collectie van wijlen Jean Van Lierde, die hier enkele jaren geleden werd voorgesteld.

ACol

Voor mensen die interesse hebben in onderwerpen als nationale herinnering en **collectief geheugen**, is het boek van Bruno Benvindo en Evert Peeters, *Scherven van de oorlog. De strijd om de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog*, een absolute aanrader. Min of meer in dezelfde lijn ligt het voortreffelijke verzamelwerk *Le déni d'histoire. Usage public de l'histoire et réhabilitation du fascisme en Italie*, dat uit het Italiaans werd vertaald en verscheen bij Delga. De verschillende bijdragen bevatten boeiende geschiedenissen. Het boek toont aan dat ook in Italië de tijden stilaan veranderd zijn...

De aangekochte tweede-handenboeken zijn ditmaal uitsluitend afkomstig uit Vlaanderen. Twee specifieke organisaties, namelijk de Gentse vzw Vrede en het Antwerpse Vredescentrum, waren hoofdleverancier. De aanwinsten uit hun bibliotheken (honderden titels) richten zich begrijpelijkerwijs vooral op

Cover van het prachtige boek van Anne Applebaum, *Iron Curtain. The crushing of Eastern Europe 1944-1956*, Londen, Penguin Books, 2012.

FOTO'S EN AFFICHES

op het voorplan in de afdeling Beeld en Geluid

In 2012-2013 ging binnen de afdeling Beeld en Geluid vanuit de meeste aandacht uit naar de verzameling affiches en de fotoarchieven van het Centrum.

De taakverdeling binnen de afdeling moest door het vertrek van twee medewerkers worden herbekeken en gereorganiseerd. Er werd ook nagedacht over een beter werkkader

voor de ploeg en een nog performantere dienstverlening voor het publiek.

Op het vlak van de verwerving van nieuwe collecties, is het CEGESOMA doorgegaan met het verzamelen van **foto's uit de Eerste Wereldoorlog**, dat begon in 2011. Van alle aanwinsten in dat verband zijn vooral de fondsen Gennart en Loxhay over het dagelijks leven van frontsoldaten het vermelden waard, alsook het album van notaris Jean Timmermans, dat bijna 600 fotonegatieven bevat over de periode 1914-1918.

Een Belgische soldaat-telefonist doet de was, achter het front tijdens de Eerste Wereldoorlog. (CEGESOMA, fonds Loxhay, nr. 589194)

Belgische frontsoldaten (1914-1918) verzamelen rond een soepketel. (CEGESOMA, fonds Gennart, nr. 532996)

De toegankelijkheid van onze fotocollectie verbetert jaar na jaar, en dat niet enkel als gevolg van de digitale invoer van legendes – die inmiddels volledig bijgewerkt zijn – maar ook door de digitalisering van de collectie zelf (onze ploeg is momenteel bezig met het scannen van de **foto's van het Oostfront**). Onze vrijwilliger Gilbert Waeyenbergh is de laatste maanden bezig geweest met het laatste deel

van het **Sipho-fonds** dat gewijd is aan **Groot-Brittannië**.

De **affiches** dan. De inventaris van de documenten over **pacifisme**, die via het archief van de **Université de la paix** bij ons terechtkwamen, is in oktober 2012 volledig afgewerkt door Lucie Castaigne, een studente geschiedenis van de UCL die stage liep bij ons. De documenten zullen binnenkort worden ingevoerd in Pallas, in het kader van de tweede fase in de digitalisering van het erfgoed van de federale instellingen. Sinds de verhuis naar de Belgradostraat genieten de affiches momenteel bovendien van betere bewaarcondities in de vele schuiven die speciaal voor deze functie werden ontworpen. Om plaats te winnen werden de affiches ook opnieuw geordend, volgens formaat.

De verbeterde toegankelijkheid van onze iconografische collecties komt tot uiting in de verhoging van het aantal bestellingen. Het aantal aanvragen voor fotoreproducties, vooral afkomstig uit het buitenland, is de laatste jaren zelfs verdubbeld. Onze affiches op hun beurt worden regelmatig gebruikt in de context van tentoonstellingen. We vermelden het gebruik van de affiches van kunstenaar Wilchar voor de tentoonstelling *'Regards militants sur le XXe siècle'*, georganiseerd door het *Centre d'histoire et de sociologie des Gauches* van de ULB (oktober-december 2012), en de bruikleen van diverse affiches voor de tentoonstelling over oorlogsschade, een initiatief van het Algemeen Rijksarchief (oktober 2012-maart 2013).

De afdeling Beeld en Geluid heeft helaas afscheid moeten nemen van twee

trouwe medewerkers: Peter Moorkens, die verantwoordelijk was voor de technische kant van de ontsluiting van de geluidsarchieven, en Michel Vankerckhoven, die grote diensten heeft bewezen bij de digitalisering van foto's. Omdat we het plots zonder de expertise moesten stellen die ze doorheen al die jaren hadden opgebouwd, drong een bezinning over de taakverdeling binnen de ploeg zich op. Parallel aan die denkoefening hebben we meteen gepoogd om onze werkmethode te optimaliseren. Nieuwe instrumenten werden in gebruik genomen (een register met de aanwinsten, standaarddocumenten, een register met de bestellingen, gebruikershand-leidingen bij de scanners, enzovoort). Sommige medewerkers werden via kleine opleidingen klaargestoomd voor nieuwe opdrachten. Een ad hoc werkgroep rond digitalisering zat, samen met andere verantwoordelijken binnen de sector Documentatie, samen om het een en het ander te homogeniseren, het verrichte werk beter te documenteren en de bewaarpolitiek voor digitale bestanden te optimaliseren.

FG

VRIJWILLIGERS EN STAGIAIRS

Een gewaardeerde steun voor het CEGESOMA

Wegens budgettaire krapte beschikte onze instelling de afgelopen twee jaar niet over de financiële middelen om jobstudenten in dienst te nemen tijdens de zomermaanden. Het werk van de stagiairs en vooral van de vrijwilligers werd daardoor des te kostbaarder. Hun werkzaamheden situeerden zich meestal in de sector Documentatie, waar ze een gewaardeerde steun betekenden bij de ordening en terbeschikkingstelling van de collecties.

Tussen het najaar van 2012 en de zomer van 2013 kon het CEGESOMA een beroep doen op veertien **vrijwilligers**. Dat is er één meer dan het jaar ervoor. De jongere generatie was zoals steeds goed vertegenwoordigd, want de helft van de groep bestond uit jonge mensen. Met hun veertien vertegenwoordigden ze maar liefst zes Europese landen. Ze leverden met hun werk dus niet alleen kwaliteit af, ze zorgen op de koop toe voor een flinke dosis culturele verrijking.

De nieuwe samenwerking tussen het CEGESOMA en de Oostenrijkse Herdenkingsdienst, een onderdeel van de Oostenrijkse Vereniging voor Diensten in het Buitenland, was bijzonder vruchtbaar. De Herdenkingsdienst biedt vrijwilligersjobs aan voor een duur van twaalf maanden, die erkend worden als burgerdienst in het buitenland. **Martin Bangratz** is de naam van de student die in dit kader werd aangeworven. Tot aan zijn vertrek op

31 juli 2013 heeft hij blijk gegeven van een grote toewijding en een opvallende bekwaamheid. Dankzij hem is een groot deel van het enorme aantal dossiers van inlichtingen- en actieagenten nu digitaal beschreven. Hij heeft ook heel wat interviewtranscripties ingevoerd in onze online catalogus Pallas.

Ook de hulp van **Jule Wittgreffe** was erg waardevol. Tot eind augustus 2013 werkte ze bij ons als vrijwilliger van de *Aktion Sühnezeichen Friedensdienste*, een Duitse organisatie waarmee het CEGESOMA sinds 2009 samenwerkt. Niet alleen heeft ze handgeschreven informatie over belangrijke archieven van het Auditoraat-Generaal omgezet in digitale vorm (het fonds Algemene Instructies, AA 1882). Ze heeft zich ook beziggehouden met de beschrijving van Duitse affiches én ze heeft bijgedragen aan de dienstverlening in de leeszaal.

Tatiana Sirbu, een historica met Moldaafse roots, heeft verder gewerkt aan datgene waar ze in de zomer van 2012 mee was begonnen: het toekennen van Franse trefwoorden aan Russische boeken uit onze bibliotheek. Op die manier wordt deze in België relatief onbekende Sovjetliteratuur weer wat meer toegankelijk. Alvorens hij zich stortte op zijn doctoraatsverhandeling over de migratie van *Shoah*-weeskinderen naar Canada (1945-1952), was de jonge Franse historicus **Antoine Burgard** bezig met de ordening van het archief van de familie Orfinger, dat vooral in het teken staat van de deelname van

Joden aan het verzet (AA 2080). De Roemeense geschiedenisstudent **Razvan Nedelcu** verliet het Centrum (tijdelijk?) in februari 2013. Vóór zijn afscheid stelde hij een nauwkeurige lijst op van de gemicrofilmeerde archieven van de grote Belgische diplomaat Fernand Vanlangenhove (AA MIC 207).

De Belgische licentiaat in de cultuurwetenschappen **Nico Theunissen** bleef regelmatig langskomen om archieven te rangschikken en te inventariseren. Afgelopen jaar heeft hij de documenten van Gustaaf Debelder over de CRABs behandeld (AA 2319), evenals de archieven van de NGO 'Un bateau pour l'Asie du Sud-Est' (AA 2339) en het documentaire fonds Paul Brusson over concentratiekampen en herinnering (AA 2323). Tot slot is ook de jonge bachelor in de geschiedenis **Lavinia Apondja** (van de universiteit van Sussex, maar met Belgische roots) van januari tot augustus 2013 de ploeg komen versterken. Zij heeft zich beziggehouden met de ordening van het deelfonds Robert Folens, dat deel uitmaakt van het enorme bestand overtuigingsstukken van het Auditoraat-Generaal (AA 1314/274-275). Ze controleerde ook de inhoud van de collectie gecensureerde en clandestiene kranten, raadpleegbaar op de website *The Belgian War Press* (<http://warpress.cegesoma.be/nl>).

Mania Kozyreff, lid van de iets oudere garde, werkt nog steeds met veel enthousiasme en toewijding aan het klasseren van de persknipsels. Daarnaast ziet ze sinds kort ook toe op de precieze schrijfwijze van persoonsnamen die in Pallas als trefwoord zijn opgenomen. **Bruno Picard** doet naarstig voort met de beschrijving van de uitzendingen

van *Jours de guerre radio* (AA 1593), terwijl **Pierre Brolet** verder werkt aan de controle van de archiefinventarissen. Pierre maakt ook lijsten van alle contracten aangaande neerleggingen en giften. Daarnaast klasseert hij ook nog eens het onderzoeksfonds van Georges Van Merode, over geallieerde luchtbombardementen boven West-Europa tussen 1940 en 1945.

Terwijl **Gilbert Waeyenbergh**, onze specialist inzake de foto's van het persagentschap Sipho, beetje bij beetje vordert in het klasseren van de collectie over Groot-Brittannië, is **Christian Vanneste** sinds enkele maanden bezig met het opstellen van een lijst met de inhoud van de vele mappen in het fonds overtuigingsstukken m.b.t. de secretaris-generaal voor de Landbouw Emiel De Winter (AA 1413/tientallen dossiers tussen de nrs. 712 en 844).

Twee nieuwe vrijwilligers vervoegden de ploeg. **Dick Kips** heeft inmiddels gekozen om andere oorden op te zoeken, na zich enkele maanden toegewijd te hebben aan een inventaris van de archieven van de familie Sasse (AA 2321). Voormalig postbeamte **Paul Bertiau** maakte zijn opwachting in september 2012, en is nog steeds erg actief. Hij heeft de dossiers van Jean Lefèvre, Félix Prévôt, René Lelièvre, Adelin Pickman, Jean Debras, Carlos Dohet, Paul Van Gijzegem, Léopold Roggemans en Edmond Pochet geklasseerd, allemaal afkomstig van het reeds genoemde Auditoraat-Generaal (respectievelijk AA

Vijf CEGESOMA-vrijwilligers (van links naar rechts: Nico Theunissen, Paul Bertiau, Gilbert Waeyenbergh, Tatiana Sirbu en Mania Kozyreff).

1314/88, 89, 161, 194, 195, 230, 232, 246 en 272-273). Sinds enkele maanden werkt hij aan de ordening van het grote fonds van het Onafhankelijkheidsfront (AA 2127).

Ook het merendeel van de zes **stagiairs** die het afgelopen academiejaar zijn gekomen en gegaan, heeft gewerkt in de afdeling Documentatie. Twee toekomstige historici, **Michael Vandenbroeck** van de ULB en **Lucie Castaigne** van de UCL, hebben in het najaar van 2012 enkele weken stage gelopen in het kader van hun afstudeerrichting Archivistiek en Documentatiebeheer. Eerstgenoemde heeft het deelfonds Georges Petit (AA 1314/308-311) geklasseerd, Lucie ordende de affiches volgens formaat, voerde ze in in Pallas en inventariseerde nieuwe affiches. Ook twee studenten bibliotheek- en documentatiewetenschappen kregen verschillende taken toegewezen. **Martin Delcourt** van de Haute École de Namur-Liège-Luxembourg in Malonne heeft, tijdens zijn stage van 14 januari tot 8

februari 2013, trefwoorden toegekend, een eerste selectie doorgevoerd in het fonds-MRAX en gewerkt aan de coherentie van de gegevens op de website *The Belgian War Press*. **Flore de la Paz** van de Haute Ecole Paul-Henri Spaak in Brussel heeft, tijdens haar stage van 21 januari tot 1 maart 2013, tijdschriften ingevoerd in Pallas, trefwoorden toegekend, tijdschriften geordend en het controlewerk in verband met *The Belgian War Press* vervolledigd. Ze heeft ook de collectie periodieken, bewaard in het fonds Jean Van Lierde, geanalyseerd.

Tot slot waren ook twee geschiedenisstudenten te gast: **Maike Vaneerhaeghe**, van het Instituut voor Publieksgeschiedenis van de UGent, en **Sophie Abramowicz** van de Universiteit van Potsdam. Ze werden ter beschikking gesteld van de afdelingen Academische activiteiten en Publieksgeschiedenis, de eerstgenoemde in november en december 2012, de laatstgenoemde van 12 februari tot 8 maart 2013.

FM

Laatste nieuws

Conferenties – Najaar 2013: Programmaoverzicht

Woensdag 13 november, 14.30u:

Bruno Yammine (KU Leuven): *De Vlaamse Beweging anno 1913*

Woensdag 11 december, 14.30u:

Peter Scholliers (VUB): *De ontwikkeling van nationale en regionale keukens in de Belle Époque*

De conferenties vinden plaats in de conferentiezaal van het CEGESOMA, Luchtvaartsquare 29, 1070 Brussel. De toegang is gratis, maar gelieve op voorhand aan te melden via 02/556.92.11 of cegesoma@cegesoma.be.

De Vrienden v h CEGESOMA vzw
Les Amis du CEGESOMA asbl

Een divers aanbod aan activiteiten

Elk jaar probeert de vzw Vrienden van het CEGESOMA trouw te blijven aan haar missie. Op regelmatige tijdstippen brengen we onze leden samen, om op allerlei manieren bij te leren over nieuw historisch onderzoek: via boekvoorstellingen, bezoeken aan tentoonstellingen in aanwezigheid van specialisten, enzovoort. Daarnaast willen we vooral een ontmoetingsplaats creëren waar gezelligheid heerst onder mensen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en conflicten in de 20ste eeuw.

*In de loop van het voorbije voorjaar kregen onze leden de kans om deel te nemen aan twee activiteiten. Op 21 maart 2013 werden we in de Gentse Sint-Pietersabdij verwelkomd door professor Bruno De Wever. We bezochten de **tijdelijke tentoonstelling 'Onbekende beelden, sterke verhalen. Belgen in oorlog'**. Sinds zijn ontstaan in 1830, is België betrokken geweest in diverse conflicten. Miljoenen foto's getuigen vandaag nog steeds over deze pijnlijke periodes. Ze hebben de oorlogservaringen van ontelbare militairen, vrijwilligers, dokters en zorgpersoneel, journalisten en schrijvers, gefixeerd. Achter die foto's gaan verhalen schuil die in de meeste gevallen slechts door specialisten gekend zijn. De tentoonstelling 'Belgen in oorlog' is een initiatief van Historische Huizen Gent, het Instituut voor Publieksgeschiedenis (UGent) en het CEGESOMA. Ze vertrekt vanuit de premisse dat het verhaal achter het beeld vaak erg verschilt van wat de foto op het eerste gezicht doet vermoeden. De aanwezigen kregen de kans om werkelijk de 'binnenkant' van de beelden te ontdekken. Door middel van touchscreens en tabletcomputers, en de toelichting van historicus Lieven Saerens, stapten ze binnen in het verhaal van de geëxposeerde foto's.*

Na het bezoek volgde een lunch in de International Club of Flanders, gesitueerd in de mooie crypte van de abdij. Tijdens de maaltijd werd verder gediscussieerd over het onderwerp, in aanwezigheid van de directeur van het CEGESOMA en medecurator van de tentoonstelling, Rudi Van Doorslaer. Eindbalans: een fijne ervaring, zeker voor herhaling vatbaar!

*Op 27 juni 2013 nodigde de vzw **Bertrand Herremans** uit om zijn boek *Entre terreur rouge et peste brune, la Belgique livide de 1918 à 1940. La diplomatie belge face aux Juifs et aux antisémites* voor te stellen. Herremans is doctor in de geschiedenis en verbonden het Institut d'études européennes van de ULB. Hij kwam vertellen hoe het toenmalige Belgische diplomatenkorps, veelal van katholieke signatuur, zich positioneerde tegenover de Jodenproblematiek tijdens het interbellum. Maar dan zeventig jaar later hebben de thema's die Herremans aansneet, nog niets aan actualiteitswaarde ingeboet: asielbeleid, het statuut van vluchtelingen, angst en haat voor de ander, de wil om te hulp te schieten...*

*Eind dit jaar plannen we nog een bezoek aan het nieuwe museum in Mechelen: **Kazerne Dossin. Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten**. We hopen op een grote opkomst!*

Als u meer informatie wil over de vzw, kunt u contact opnemen met de algemeen secretaris, Isabelle Ponteville (02/556.92.09), of op onze website doorklikken naar 'De Vrienden van het CEGESOMA'.

IP

België - Belgique
P.B. - P.P.
1070 Brussel 7
BC 11568

Federaal Wetenschapsbeleid

belspo

